

Петро Гнида

**ГЛИНЯНСЬКИЙ
РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН
1944-1949**

Петро Гнида

**ГЛИНЯНСЬКИЙ
РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН
1944-1949**

Львів
Растр-7
2021

УДК 398.22.(477.83)

Г 56

Г 56 Глинянський районний провід ОУН 1944-1949. Львів:
Растр-7, 2021. – 92 с.

ISBN 978-617-7997-38-1

Дана книга є шостою із серії «ОУН та УПА на Глинянщині». У ній на підставі архівних документів (досліджених у Державному архіві Львівської області, Архівах УСБУ та ГУНП Львівської області), зібраних розповідей колишніх учасників національно-визвольних змагань та очевидців, а також відкритих джерел, коротко подаються біографії (життєписи у боротьбі) членів Глинянського районного проводу ОУН у 1944-1949 роках.

УДК 398.22.(477.83)

Книга видана коштом автора

ISBN 978-617-7997-38-1

© Гнида Петро, 2021

© Видавництво «Растр-7», 2021

*Вию псом на мертвім полі бою
Стережу сей попіл і кістки*

Євген Маланюк

1. РАЙОНОВИЙ ВИХОР

Микола Костів народився у 1912 році в селі Станисмир. Очевидно, що ще з періоду польської окупації був залучений до Організації українських націоналістів. Вже з періоду німецької окупації є про нього дані, як про провідника Глинянського районного проводу ОУН.

Станом на 1944 рік Глинянський район ОУН підпорядковувався однойменному повітовому проводові, а вже після адміністративно-територіальної реорганізації з початку 1945 року належав до Золочівського надрайону однойменної округи.

Сам Глинянський район розподілявся на три підрайони (Задвір'янський, Станисмирський та Словітський) на чолі із підрайонними провідниками та відповідними проводами, котрі згодом були реорганізовані у кущові. А тим, у свою чергу, підпорядковувалось по кілька підпільних станиць ОУН, котрі розташовувались у селах району.

Так що загалом районному провіднику, чи як тоді казали – районовому, підпорядковувалось близько тисячі озброєних підпільників, котрий відповідно до вказівок вищестоящих проводів здійснював керівництво збройною боротьбою на території свого району.

Після переходу фронту з місцевих підпільників були утворені т.зв. Кущі Самооборони. Такі Кущі мали бути в кожному підрайоні. Командували ними командири – військові референти підрайонних проводів. На території Глинянського району восени 1944 року діяло три Кущі Самооборони, відповідно до кількості підрайонів: Задвір'янський – командир Захар, Станисмирський – командир Чайка та Словітський – командир Муха. Останній, наприклад, після закінчення підпільної військової школи (в районі Бібрки, направлений туди членом районного проводу Мироном) був скерований у розпорядження Глинянського районного провідника:

«По окончании школы я был направлен на работу в распоряжение районного проводника ОУН Глинянского р-на по кличке «Вихорь» фамилия и инициалы его не знаю, житель села Станисмир Глинянского р-на. Районный провод ОУН «Вихорь» меня назначил в Словитскую банду Самообороны на должность командира банды «Самообороны». Вернее «Вихорь» к себе пригласил Господарчого Районного Провода ОУН Семкив Ивана Петровича кличка «Мирон», который меня хорошо знал, кроме «Мирона» еще пришли Куцовой Проводник ОУН Грицай Ярослав кличка «Максим», его помошник Процив Богдан кличка «Клим», которые также меня хорошо знали. Последние согласовали с Районным Проводником «Вихорь» и Куцовой Провод ОУН «Максим» меня взял к себе в куцевую бандбоекву - располагалась в Словитском лесу на расстоянии от села Словита 2 км».

Фактично головним із названих Куців був другий – Станисмирський, оскільки там перебував районний провідник Вихор. Даний Куц розташовувався у лісовому масиві неподалік села Станисмир. Поділявся на рої (за іншими даними на чотири рої). Його учасниками були підпільники з сіл підрайону. По-суті це був військовий табір. Головним завданням Самообороны були вишколи – військовий та ідеологічний.

Політичним керівником Станисмирського Куца Самообороны був Вихор, а військовим Чайка – Олексій Макогін із сусідньої Солови, котрий на той час, очевидно, за номінацією був і військовим референтом підрайонного проводу. Чотовими або ж ройовими були Наливайко, він же Шум – Михайло Козак, теж із Солови, в подальшому господарчий районного проводу, Скала – Федір Макогін, брат Олексія, станичний Солови, Дмитро, Олексій та Павло Ковалі з Курович та Серна – Михайло Флис – станичний села Куровичі.

З політичних керівників, себто функціонерів ОУН, у таборі були, очевидно, підрайонний/кущовий провідник Зелений – Олексій Крет з Печені та, можливо Левко – Петро Стельмах з Туркотина – військовий референт районного проводу. Хоча відносно останнього інформація, що стосується перебування Самообороны у Станисмирському лісі відсутня, це пояснюється і є навіть

деякі дані, очевидно, тим, що перед чи після переходу фронту він відійшов до відділів УПА, а після повернення став кущовим замість Зеленого, котрий уже зайняв пост районного есбіста.

Розпорядок у таборі був військовий, був це, можна сказати запас УПАрмії. Протягом осені 1944 року на Станисмирський лісовий масив, де розташовувався Кущ Самооборони було здійснено кілька військово-чекістських операцій (облав) ВВ НКВД, в ході котрих було ряд затриманих бійців Самооборони. Їхні покази під час слідства, а також покази зголошених із повинною дають певну картину того, що відбувалось в нутрі самого табору.

Так, наприклад, під час облави у жовтні 1944 року був затриманий боєць Самооборони, мешканець села Станисмир Петро Івахів.

Вопрос: Когда и кем вы были завербованы в банду УПА и сколько времени вы в ней были.

Ответ: Примерно в начале августа ко мне зашел на квартиру житель села Станисмир Казимиров Петр Михайлович, примерно 23 лет по кличке «Ворона», предложил пойти на квартиру Кость Николая Андреевича, который живет в селе Станисмир около кладбища. Когда я зашел к нему на квартиру он меня спросил желаю я скрываться от призыва в Красную армию, если ты пойдешь в Красную армию то тебя сразу убьют, я согласился пойти в банду и он мне дал кличку «Крук» и с того времени я находился в банде до момента задержания меня в лесу войсками НКВД.

Вопрос: По приходу в банду УПА сколько было человек в ней и где был расположен их лагерь.

Ответ: Меня в лагерь завел Казимиров П. М., там в лесу недалеко от села Станисмир был расположен лагерь банды, бандитов примерно было уже 120. Меня сразу повели до главаря банды Кость Николая, он выдал мне винтовку и спросил умею я обращаться с оружием, я ему ответил что нет, мы тебя научим.

Вопрос: Кто был руководителем банды и какая кличка, также кого вы знаете из командиров банды.

Ответ: Руководителем банды являлся житель села Станисмир Кость Николай Андреевич, примерно 30-35 лет, кличку имеет

«Вихор» и «Ветер». Банда состоит примерно из 150 человек и подразделяется на чоты, в каждой чоте имеется от 30 до 40 человек. Чота в свою очередь подразделяется на рой, в котором было по 8-10 человек. Каждая чота имела 4 роя.

Командир чоты были:

Козак Михаил Федорович, житель села Солова

Макогин Алексей Иванович, примерно 35 лет, житель села Солова, строгий, за каждое преступление сильно избивал.

Коваль Дмитрий, примерно 23 лет, уроженец села Куровичи, женился и живет в селе Туркотин.

Коваль Алексей, житель села Куровичи.

Вопрос: Расскажите распорядок дня банды и чем она занимается.

Ответ: Будучи в банде УПА нас более всего учили обращение с оружием. Распорядок дня складывается сперва подъем в 8.00, умывание, затем завтрак, давали пить по кружке кофе без сахара, хлеба 250 грам. Затем идем в лес заниматься с оружием. В 15.00. обед, на обед дают суп. Затем 2 часа отдых и обратно на занятия. Как стемнеет ложимся спать.

Вопрос: Где ваша банда была расположена и куда она ушла и когда.

Ответ: Банда была расположена в Станимирском лесу. 11 октября 1944 года, когда оцепили лес войска, она прошла просекой через Станимирский лес и Ганачивский Черный лес.

Вопрос: Были в вашей банде женщины и что они делали.

Ответ: В нашей банде УПА было 2 девушки, которые исполняли обязанности санитарки. Обе они из села Станимир: Снежик Екатерина Михайловна – 23 лет, Романив Зоська Петровна, 23 лет.

Вопрос: Главарь банды Кость Николай Андреевич ходит домой к жене или нет.

Ответ: Главарь банды ходит домой примерно 2 раза в неделю. Главарь банды Кость Николай ходит домой спать, при этом берет с собой охрану 4-5 человека.

Вопрос: Где выставляет банда боевое охранение.

Ответ: На расстоянии от лагеря 20-30 метров по 4 человека.

Вопрос: Чем была вооружена банда.

Ответ: Вооружена банда была: 8 ручных пулеметов, остальные были вооружены винтовками и автоматами.

Вопрос: Кто собирает продукты для банды и кто доставляет бандитам продукты.

Ответ: Продукты собирал для банды Земкив Стах Пантелей или как его зовут в селе Пантилас Стах в селе Станимир, а возил в лес продукты подводой Грабар Яцко, примерно 56-57 лет.

Вопрос: Окриме сбора продуктов в селе Станимир еще откудова вам возили.

Ответ: Ночью еще с других сел привозили продукты.

Вопрос: Кто ведет пропаганду в банде.

Ответ: Пропаганду ведет сам главарь банды Кость Н. А.

Наприкінці 1944 року Кущі самооборони були розпущені по станицях у підпорядкування станичних провідників. За показами зголошеного із повинною станичного села Печенія В. Дмитришина: «Так как операции МГБ и МВД вместе с войсками ежедневно набирали характер возрастающий, с целью сохранения кадров «ОУН» и «УПА» «Вихорь» приказал разойтись всем нам по селам, находитесь на нелегальном положении и проводит антисоветскую работу».

Однак для більших операцій Самооборона знову збиралась у біль-менш цілісний відділ. Наприклад як це було під час облави на село Станимир у квітні 1945 року. Про даний бій свідчать оунівські та радянські документи:

«2.04.1945 р. 150 більшовиків робили облаву на с. Станимир. Забрали 12 мужчин до 65 років, 5 дівчат та місцевого священика. На вертаючих більшовиків СКВ в силі 45 стрільців зробив засідку і у прийнятому бою, який тривав (...) годин знищив 70 сталінських бандитів. Власні втрати 2 вбитих стрільців. На другий день більшовики в силі 300 чоловік повторили облаву на те саме село. Спалили 4 господарства і арештували 10 стариків, яких по тиждні звільнили».

«Характерно, что во время боя роты ОББ с бандой под Станимиром по сигналам ракет и трассирующих пуль руководившего боем банды Сотенного «Вихоря» бандиты прилегающих сел брали оружие и шли на помощь банде».

В часі очолювання Вихорем районного проводу він час від часу скликав для інформування та отримання інструкцій подальшої збройної боротьби провідний актив району, себто районних референтів, кушових провідників, станичних. Такі підпільні сходи відбувались переважно у нічний час в лісі або ж, як вишняток, на явочних помешканнях в селах району. Так, наприклад, про кілька таких нарад дає покази після свого зголошення із повинною кушовий провідник Чех:

«Я, являясь руководителем куца и имея организационный псевдоним «Чех» неоднократно участвовал вместе со своими членами куца на районных собраниях-совещаниях ОУН, где присутствовал руководитель районного провода—«Вихор», господарчий районного провода—«Шум» и военный руководитель районного провода «Чайка». Все вышеуказанные члены проводили собрания в 1945 году большинство в Станимирском лесу, одно собрание проводилось с теми же участниками в селе Подгайчики, Глинянского р-на. Кроме вышеуказанных руководителей районного провода ОУН, на совещаниях присутствовали и представители и руководители других куцей нашего районного провода. Как обычно данные мероприятия проводились ночью».

У показах затриманих учасників ОУН районний провідник «Вихор» проходить так:

«Руководитель районного провода ОУН фамилия имя не знаю, уроженец села Станимира, до 40 лет, среднего роста, псевдоним «Вихор».

«Проводник первого районного провода ОУН - «Вихрь», фамилии его не знаю, имя его Николай, уроженец с. Станимир Глинянского района».

«Комендантом районного провода ОУН был «Вихрь» из с. Станимир, который там же в с. Станимир все время пребывал».

Загинув Вихор 18 жовтня 1945 року (за іншими даними 19 чи 20 жовтня цього ж року) у криївці, котра розташовувалась в лісовому масиві неподалік села Туркотин. Разом із ним тоді полягли також кушовий провідник Левко (Петро Стельмах) та господарчий кушового проводу Руляй (Михайло Кухар зі Станимира).

Про дану подію є ряд документальних та інших даних. Так, за оунівськими звітами: *«Дня 20/Х 1945р. в облаві на ліс, яка відбулася на підставі всипу на ліс коло Туркотина Глинянського р-ну впали д.д. «Вихор» /райпровідник/, «Руляй» /кущевий господарчий/ та «Левко» /кущевий/. Вони вбили 8 більшовиків з відділу ОББ».*

За радянськими ж даними: *«Оперативная группа работников НКВД и подразделения войсковой части 19 октября 1945 г. провели операцию в селе Турков, в результате убили районного проводника „Вихрь”. По учетным данным „Вихрь” числился руководителем бандбоекки этого села. В этом же селе захвачено двух бандитов-одиночек».*

Згідно із довідкою Глинянського районного відділу КГБ від 4 квітня 1955 року, котра знаходиться в одній із архівних кримінальних справ, *«бандит по кличке «ВИХОР» - КОСТИВ Николай Андреевич с 1944 года находился в банде ОУН, где являлся руководителем районного «провода». 18 октября 1945 года убит при проведении чекистско-войсковой операции».*

За інформаціями зібраними мною з терену «упадок» даної криївки справді відбувся за «всипою». За однією із версій діти-пастухи, котрі випасали неподалік худобу запримітили даний схрон, чи, можливо, точніше оунівців біля неї й так чи інакше він був розконспірований. За цими ж інформаціями під час облави криївку шукали спеціальними піками, а будучи викритими провідники прийняли бій і як подають вище наведені дані з оунівських звітів в ході котрого знищили вісьмох облавників. Знову ж є інформація, що у середину було кинута гранату. Анна Доскач, колишня підпільниця ОУН й політв'язень, зі села Станислав, у рукописних спогадах пригадує, що під час її затримання в селі опер уповноважений Глинянського районного відділу НКВД лейтенант Вахновський допитував її про Вихора «як він ходить, як від одітий» і вже в Глинянах знову «сильно допитувались за «Вихора» (Це був наш районний). Від того часу наше село було все під охороною. «Вихор» якого так боялися загинув в лісі «Сосни». Його досягнула зрадницька рука. Їх оточили і вони підірвались гранатою».

Тіла загиблих, як це практикувалось, забрали до районного центру й закопали на околиці. Однак вже невдовзі з наказу ко-

манданта районної боївки СБ Чайки працівниками міліції Глинянського рай.відділу НКВД – мешканцями села Туркотин, котрі співпрацювали з ОУН, було вчинено спробу (про що детальніше ітиметься у розповіді про Петра Стельмаха) викрасти тіла загиблих з метою перепоховання. Однак дана спроба виявилась невдалою. Рівно ж за інформацією, отриманою мною від члена Львівського крайового Братства ветеранів ОУН-УПА Ганни Гриньків, уродженки села Туркотин, якимсь селянином з сусіднього від Глинян села Перегноїв, тіло або Вихора, або ж Левка таки було перенесено до цього села й там поховано. Офіційно ж згідно із списками перепохованих 1991 року у Братській могилі в Глинянах обоє вони значаться, як перепоховані саме там.

Родину Миколу Костіва – дружина Софія (померла у 1966 році) та дочка, котрі, очевидно, переховувались, репресовано не було. Після проголошення незалежності України на місці загибелі трьох провідників у Туркотинському лісі встановлено пам'ятний хрест та камінь із зазначенням імен загиблих.

2. РАЙОННА ГОСПОДАРЧА РЕФЕРЕНТУРА

2.1. Мирон

Іван Семків народився у 1904 році в сім'ї Петра Семківа та Марії з дому Сендега в селі Замістя, що тепер у складі міста Глиняни. Після закінчення школи в Глинянах навчався у Львівській гімназії. У 1930 році одружився з Катериною Сенік із сусіднього села Розворяни.

Він був одним із найстарших членів ОУН на Глинянщині. Його родич – дядько дружини Михайло Сенік офіцер УГА, в двадцятих роках був бойовим референтом Бережанської окружної команди УВО, в'язень польських та радянських тюрем, загинув у 1941 році в Золочівській в'язниці.

Ще з періоду польської окупації І. Семків займався громадсько-політичною діяльністю – працював в «Просвіті», селянській спілці. У період німецької окупації він проживав легально й спо-

чатку працював керівником районного фінансового управління – очевидно це були органи влади проголошеної Актом від 30 червня 1941 року Української держави. А опісля займався комерцією – був співвласником галантереї в Глинянах.

У цей час, періоду німецької окупації, тривала активна розбудова підпільних клітин революційної ОУН. Іван Семків спочатку був станичним ОУН в Глинянах, згодом господарчим референтом Глинянського районного проводу ОУН під псевдо Мирон.

Власне навколо Замістя у період німецької окупації, оскільки тут перебував один із членів районного проводу, крутилось активне підпільне життя.

«Щасливе дитинство, - згадує у книзі «Буремні роки» дочка І. Семківа Ірина Семків-Головин, - перепліталось з якоюсь легкою тривогою. В час німецької окупації до нашої хати часто приходили якісь незнайомі люди (частіше чоловіки), щось обговорювали разом з татом. Тоді до кімнати не можна було заходити, а ми повинні були стежити чи не їде в наш бік авто з німцями-ге-стاپівцями».

Усе це підтверджується показами свідків по архівних кримінальних справах, як, наприклад:

«Семкив Иван являлся членом ОУН, он часто проводил собрания в помещении школы. В ноябре 1943 года примерно 2 часа ночи и потом я вышел на двор то увидел вышла из квартиры Семкив Ивана группа мне неизвестных людей, потом я стал прислушиваться к разговору, где услышал кто там был и сам Семкив Иван, потом они начали освещать себе дорогу фонарями...».

«Семкив был организатором ОУН, то есть к нему часто стали собираться на квартиру мужчины села и проводили свои совещания, но конкретно этих совещаний мне неизвестно, к нему на квартиру посещали: Шурко Василий Федорович, Проць Богдан Михайлович, Грицай Ярослав Павлович, Грицай Олег Павлович и Чарковский Николай Иванович и другие».

«Семкив Иван являлся руководителем бандеровской организации, так например он часто собирал у себя на квартире собрания, на которых присутствовали: Процив Богдан, который так же в данное время скрывается в лесу, Сотник Ярослав Степа-

нович, в данное время так же скрывается, Грицай Ярослав Павлович, так же в настоящее время скрывается и второй брат Грицай Олег, все они были членами организации украинских националистов».

Така активна діяльність, зрозуміло, не залишилась без уваги німецьких спецслужб. Тому в останній період німецької окупації І. Семків перейшов на нелегальне положення й залишався на нім аж до моменту арешту органами НКВД у лютому 1945 року. Як пише у своїх спогадах «Повернення зі справжнього пекла» колишній сотенний УПА Роман Загоруйко *«від смертного вироку врятував його якийсь німецький документ, де німецька влада за його голову назначила винагороду. Цей фашистський документ став йому в пригоді».*

Влітку 1944 року перейшов фронт й Глинянщина опинилась під другою радянською окупацією. В цей час, крім широкої сітки революційної ОУН уже діяли бойові відділи УПА, одним із котрих командував сотенний Лапайдух - Р. Загоруйко.

«Тоді власне працюючи в підпіллі, - пише він у згаданих спогадах, - я познайомився з «Мироном» і довший час ми з ним співпрацювали, а безпосередній зв'язок підтримував з ним «Лобода» – командир сотенної інтендантської служби. «Лобода» доповів, що налагодив зв'язок з районним проводом ОУН Глинянського району «Мироном», який вже був повідомлений про наш прихід у його терени і буде нас забезпечувати всім необхідним: і харчами, але також взуттям та одежею. В районі є багато законспірованих складів, приготовлених ще за німецької окупації, які зберігають як недоторканий запас, як резерв на екстрений випадок. З організацією продуктів харчування не має поки що жодних затруднень».

До жовтня 1945 року Глинянський районний провід ОУН очолював Вихор (Микола Костів із села Станмир). Сам район поділявся на три підрайонні, потім кушові проводи, котрим підпорядковувалось по декілька станиць ОУН.

Територіально Глиняни, як і Замістя, належали до третього Словітського підрайону/куща. У період діяльності Мирона його очолював, тобто був кушовим провідником Максим - Ярослав

Грицай, односельчанин Івана Семківа. Власне, за словами дочки Я. Грицая, із котрою я теж, як і з дочкою І. Семківа, мав зустріч, її батько, котрий у 1947 році був арештований та засуджений, добре відгукувався про колишнього організаційного зверхника, називаючи його своїм наставником.

Зрозуміло, що після повернення радянської влади залишатись у Замісті було небезпечно, тому Мирон часто перебував на базі Словітського кущового проводу, котрий головно перебував у лісовому масиві неподалік села Словіта. Спочатку тут базувалась сотня Самооборони Недолі, потім Словітський Кущ самооборони Мухи. Крім цього тереном рейдували великі відділи УПА. Однак зв'язок із Глинянами та Замістям він тримав через зв'язкову Михайлину Шульгу-Квітку, котра проживала легально. Власне через неї, за наказом «Мирона», був завербований до співпраці з ОУН дільничний міліціонер Глинянського районного відділу НКВД – місцевий мешканець Жовнір. Останній аж до моменту свого арешту в березні 1946 року співпрацював із Збройним Підпіллям. Після захоплення Мирона був на зв'язку у кущового провідника Максима та команданта районної боївки СБ Чайки, котрим упродовж тривалого часу передавав, як різні інформаційні дані, так і зброю та боєприпаси.

У січні 1945 року відбувся спільний напад боївок СБ ОУН та відділу УПА Лапайдуха на районний центр Глиняни. В ході бою у місті було вчинено спробу захопити КПЗ з метою звільнення політв'язнів.

У цьому ж році розпочались широкомасштабні облави органів НКВД – т.зв. «Червона мітла», власне у ході котрої й був захоплений Мирон.

Сталося це 17 лютого 1945 року в криївці неподалік Словіти. Разом із господарчим ОУН було захоплено кілька підпільників із Словіти на чолі із станичним провідником.

Зрозуміло, що отримавши до рук одного із чільних оунівців району енкаведисти почали пресувати його «вимогливіше». За словами дочки Ірини Семків-Головин – *«його страшно катували, мучили. Потім ми дізналися, що вони клали дошку на голову і били по дошці, під нігті запихали голки. Тато оглух, ослаб зовсім, але нічого не сказав».*

Власне за увесь період збройної боротьби із радянською владою її опричникам – енкаведистам вдалось захопити живим тільки одного члена Глинянського районного проводу, решта загинули у різних роках, ще один зголосився із повинною. А точніше на момент свого затримання Мирон уже був переведений на аналогічний пост до надрайонного проводу ОУН.

Після Революції Гідності однією із перших справ, з котрими я розпочав ознайомлюватися в архіві Управління СБ України у Львівській області була архівна кримінальна справа засудженого Семківа Івана Петровича.

Він відбув вісім допитів, котрі проводив старший опер уповноважений Глинянського районного відділу НКГБ лейтенант Сивоконь. Цей останній прибув на Глинянщину із Ворошиловградської області й наперед став начальником РО НКГБ, однак під час бою із Лагодівською Самообороною у серпні 1944 року був ранений й перебував на лікуванні, а його місце уже посів капітан Замлинний.

На допитах І. Семків до участі в ОУН признався, однак стверджував, що працював у т.зв. запасній сітці й членом Організації не був, а лише симпатиком.

Вопрос: Вам предъявляется обвинения в том, что вы в 1942 г. вступили в организацию украинских националистов, имели псевдоним «Мирон», с половины 1942 и до ноября 1944 года работали т.н. господарчим районного провода ОУН, с ноября 1944 г. до дня ареста работали господарчим сети надрайонного провода ОУН, руководили заготовками зерна и мяса для банды УПА, которая ведет борьбу против Советской власти. Кроме этого вы на протяжении сентября и октября мес. 1944 г. были в банде т.н. группе самообороны в с. Слови-та. Вы признаете себя виновным в этом?

Ответ: Виновным в предъявленном мне обвинении я признаю себя в том, что я был симпатиком ОУН, имел псевдоним «Мирон» и все время с половины 1942 до ноября 1944 г. работал господарчим районного провода ОУН в запасной сетке, и с ноября 1944 г.

до дня задержания – работал в господарчей надрайонного провода ОУН, будучи господарчим запасной сетки районного провода ОУН как в период оккупации немцами Глинянского р-на так и после освобождения района от немцев до ноября я принимал участие в руководстве заготовками для банды УПА одежды и продуктов питания.

Виновным себя признаю и в том, что в сентябре и до половины ноября 1944 года был в банде т.н. группе самообороны.

Виновным себя не признаю в том, что я был членом ОУН ибо я утверждаю, что членом ОУН не был. Так же не признаю себя виновным и в том, что я вместе с другими руководил заготовками зерна, мяса и других продуктов питания для банды УПА, в этом я не принимал никакого участия с ноября 1944».

Зрештою Іван Семків був засуджений за ст.ст. 54–1 а, 54–11 КК УРСР до десяти років ІТЛ (исправительно-трудовых лагерей).

Роман Загоруйко згадує: «Покарання «Мирон» відбув на добре відомій політв'язням Тайшетській трасі у спецтаборі № 7 «Вихоровка». 4 лютого 1952 року в цьому ж таборі, коли йому залишалось до звільнення (з заліками) декілька місяців, якийсь битовик-блатний по негласній вказівці начальства, як це часто практикувалось у концтаборах по відношенню до політв'язнів, вдаривши «Мирона» Івана Семківа ломиком по голові, проломав йому череп. Так 4 лютого перестало битися серце націоналіста-патріота України, учасника національно-визвольних змагань ОУН та УПА, кістки якого навечно залишилися у непривітному, страшиному і всепоглинаючому Сибірі».

Непростою склалась й доля родини І. Семківа. «Однієї ночі, - згадує Ірина Семків-Головин, - прийшли енкаведисти і забрали діда Петра, - бабці Марії вдалося втекти, - і вивезли в Сибір, дозволили взяти лише малий клунок». Згодом він утік й повернувся додому й помер у 1947 році, а ще раніше померла бабця Марія. «Незадовго мама з трьома дітьми (дочки Оксана, Ірина та п'ятилітній син Остап, - П. Г.) тайно переїхала до Словіти. Нас

поселили на приходстві в отця Баслядинського, він мешкав сам». Тут родина підтримувала стосунки зі своїм чоловіком та батьком, котрий у той час був у підпіллі.

Після арешту родина ще мала змогу зустрітись із ним в тюрмі на Городоцькій – *«мама побачила, що руки тата були вкриті білизнами від побоїв».* Власне уже в ув'язненні він дізнався про народження другого свого сина, котрого назвали на честь батька.

Після етапування родина Семківа багато років поневірялась. Часто діти мешкали окремо у сім'ях різних дальших родичів.

Однак й Збройне Підпілля ОУН не забувало про родину колишнього чільного свого члена. За спогадами Ірини Семків-Головин – допомагала матеріально.

Під чужими прізвищами сестри Семківи навчались у середній школі в селі Куровичі, однак після того як відмовились підписувати учнівського листа до Сталіна були виключені й перейшли на нелегальне положення.

З кінця 1946 року до середини 1949 року Глинянський районний провід ОУН очолював Грабовий, а його бойовиком був Лесь - Іван Філь з села Розворяни. Власне районний провідник озброїв нелегалок - сестер Семківих пістолетами й деякий час вони перебували разом в оунівському підпіллі й навіть брали участь у збройних акціях. У той час їм було усього лишень 15-17 років.

У 1951 році родина залегалізувалась й виїхала до Львова. А в наступному році в концтаборі загинув їхній батько Іван Семків. Його дружина Катерина померла вже у незалежній Україні у 1993 році.

Усі діти, як заповідав батько, вивчилися. Дочки Оксана, Ірина та син Іван працювали медиками, Остап у дев'яностих роках був обраний заступником голови Львівського міськвиконкому. Після проголошення незалежності України сини загиблого їздили до Сибіру з метою відшукати могилу свого батька.

2.2. Шум

Після переведення Мирона до надрайонного проводу у листопаді 1944 року господарчу референтуру Глинянського районного проводу ОУН очолив друг Шум, він же Наливайко – Михайло Козак,

1913 року народження із села Солова (у своїх показах арештований І. Семків показує, що після нього районним господарчим став Залізняк – Василь Гнатів зі Словіти, можливо так і було, однак на дуже короткий час - згодом займав пост кущового й загинув у 1947 році.). Наливайко/Шум мав у своєму безпосередньому підпорядкуванні трьох підрайонних/кущових господарчих: Сокола (Михайло Гладиш із села Великий Полюхів) у першому Задвір'янському підрайоні/кущі, Руляя (Михайло Кухар із села Станімир) у другому Станімирському та Сміхуна (Степан Сотник із Замістя) у третьому Словітському.

За різними показаннями по кримінальних провадженнях арештованих учасників підпілля він виглядає так:

«Господарчий районного провода ОУН Козак ім'я отечества не знаю, уроженец с. Солова, до 40 лет, псевдоним имеет: «Наливайко», «Шум», «Мир», «25».

«Господарчий районного провода ОУН «Наливайко», фамилия, имя и откуда он незнаю, я его видел на собраниях станичных в селе Словита. Он среднего роста, толстый, черноватый, на вооружении имеет автомат и пистолет».

«Козак Михаил отчество не знаю, уроженец с. Солова, работает в районном проводе, имеет ручной пулемет немецкий, я сама лично видела его с пулеметом, когда он его чистил около своего дома, последний скрывается».

«А также я один раз видел в селе Богдановке господарчего районного провода ОУН псевдоним его «Шум», фамилия имя незнаю, уроженец из села Солова, среднего роста, худощавый, имеет автомат».

Після розпуску Кущів Самооборони Шум мав постій переважно у Солові разом із районним військовим референтом Чайкою й зрозуміло опрацьовуючи терен рейдував станицями, що добре видно у вище наведених показах.

В терені, як це видно із допису про Мирона, була низка за-конспірованих господарських криївок, де зберігалось організаційне майно: пшениця, продукти харчування, одяг, взуття тощо. Усе це майно збиралось функціонерами господарської референтури (аж до господарчих станиць) в населення, консервувалось й закопувалось під відповідальність референтів.

Так, наприклад, під час військово-чекістських операцій за період лише від 10 січня до 19 лютого 1945 року на території Глинянського району органами НКВД окрім того, що було виявлено 103 схрони, затримано 596 осіб, убито 71 повстанця, а також вилучено озброєння: гвинтівок: 35 шт., кулеметів – 3, автоматів – 7, пістолетів – 9, гранат– 25, 17 січня в селі Ляшки Королівські відкопано яму із зерном, звідки узято 20 центнерів, 4 лютого в селі Перегноїв відкопано 3 ями з хлібом та вивезено 43 центнери пшениці, 10 лютого в селі Словіта відкопано яму із зерном та вивезено 8 центнерів. Крім цього 27 січня цього ж року, знову за агентурними даними, очевидно в боях, було відбито 3 підводи з продуктами й відкопано «бандеровського зерна» з п'яти ям, де зберігалось: цукру – 8 мішків, макарон – 3 мішки, печеня – 8 ящиків. Цього ж числа «по агентурным данным на опушке леса откопан бандеровский схрон, изъяты трофеи: Немецкие рации - 3. Телефонных аппарат: 2. Пишущая машинка на украинском языке. Подковных гвоздей 2 ящика. Макарон 4 мешка (испорченно). Су-хари 4 мешка (испорченно)».

Очевидно, що це лише якась невеличка частинка, того що було виявлено та вилучено під час облав замагазинованого господарського організаційного майна за цей короткий проміжок звітованого часу, однак навіть із цього можна зрозуміти наскільки потужно працювала господарська референтура для забезпечення Збройного підпілля та відділів УПА.

Зрозуміло, що не завжди облавникам велося легко красти організаційне майно напрацьоване потом та кров'ю українських селян й зібране для потреб визвольного руху. Так наприклад 10 квітня 1945 року під час такого вилучення довелося вертати ні з чим: «Опергруппа совместно с Совпартактивом выехала в с.Словита для вскрытия схрона с зерном. Открыв яму начали набирать зерно, в это время напала банда численностью до 100 чел. Бой длился два (2) часа, но в виду численного превосходства банды опергруппа оставив зерно, найдено было до 3000 цтр., с боем отступила. Зерно забрано бандитами».

Маємо до розпорядження низку оунівських трофейних грипсів, зокрема у такому грипсі від 23 грудня 1945 року Гай (імо-

вірно Петро Костів з Трудовача Краснянського району, котрий, очевидно, виконував якісь функції на Глинянщині) пише: «Друже Олех прошу я вас дуже попросить друга Шума в справі караткі до млина, я бим хотів на 3 метри, 150 жита, 150 пшениці...». Отже, безсумнівно, ідеться тут про господарчого М. Козака-Шума.

Після загибелі районного Вихора по деяких радянських даних він проходить як районний провідник, що, очевидно, не відповідає дійсності. Крім цього у таких же зведеннях фігурує також як командир боївки села Солова.

Загинув Михайло Козак 4 лютого 1946 року у польовій криївці між селами Солова та Печенія разом із військовим референтом районного проводу Чайкою та станичним А. Лемиком, про що детально ітиметься у розповіді про Олексія Макогона. Похований у спільній могилі на сільському цвинтарі в Солові. Був одруженим, мав сина.

3. РАЙОННА ВІЙСЬКОВА (ОРГАНІЗАЦІЙНО-МОБІЛІЗАЦІЙНА) РЕФЕРЕНТУРА

3.1. Левко

Головними завданнями цієї референтури було здійснення мобілізації до відділів УПА та загальне керівництво Самооборонними кушовими відділами.

Першим «військовиком» Глинянського районного проводу ОУН був Левко (Петро Стельмах, 1916 року народження, уродженець села Туркотин). З 1941 року наперед він був станичним Туркотина, а про те, що очолював дану референтуру, хоч і документальних даних не віднайдено, свідчать розповіді колишніх учасників підпілля. Так це підтвердила мені член Львівського крайового Братства ветеранів ОУН-УПА Ганна Гриньків (родом з Туркотина), а також виходить з рукописних спогадів Михайла Макара (родом з Курович), котрий був референтом розвідки підрайонного проводу (Електронний архів визвольного руху).

На початок 1944 року відділи УНС офіційно було реорганізовано в УПА, як група Захід й розпочалась масова мобілізація, за котру при районах відповідали саме військові (організаційно-мобілізаційні) референти. Наприклад за розповідями колишнього станичного села Великий Полюхів В. Крохмального (псевдо Чорногора) П. Стельмахом з Глинянського району було здійснено відправку добровольців до Чорного лісу. Чимало мешканців Глинянщини пройшли старшинський та підстаршинський вишколи в Карпатах, як наприклад, Мирослав Сипа з села Погорільці, Петро Бундза з Курович, Петро Лемик зі Солови. Після закінчення курсів вони були розподілені до різних відділів УПА на керівні посади. Однак головно добровольці Глинянщини поповнювали ряди відділів Тактичного Відтинку «Пліснесько» (відповідав Золочівській окрузі ОУН), а це добре відомі бойові сотні куреня Шугая – Малинового, Іванка, Свободи тощо.

Сам Петро Стельмах перед переходом фронту у липні 1944 року теж, імовірно, відійшов до відділів. Під час великого бою куреня УПА з підрозділами НКВД восени 1944 року біля села Стоки в районі Бібрки брала участь й сотня Левка. За однією із версій під цим псевдо підозрюють К. Гладуна (псевдо Левко, Вишневий), котрий після загибелі районного Вихора очолив Глинянський районний провід й згодом зголосився із повинною та пішов на співпрацю з радянськими спецслужбами. А втім я не виключаю, що отим самим командиром сотні міг бути і Петро Стельмах. Втім як би там не було до весни наступного 1945 року П. Стельмах повернувся на Глинянщину й зайняв пост кущового провідника ОУН, а рівно ж став командиром кущової боївки, з котрою здійснив ряд вдалих бойових операцій проти підрозділів НКВД та «советско-партийного» активу. У пресовому виданні Воєнної Округи УПА «Буг» (Львівська область) «Стрілецькі вісті» уже точною є інформація саме про Петра Стельмаха – Левка, командира боївки, котрий *«визначився прикладним організуванням і здійснюванням бойових дій»*.

3.2. Чайка

Після Левка військову референтуру Глинянського районного проводу очолив Чайка, він же Данко, Орлик (Олексій Макогін, 1913

року народження із села Солова). Однак це, очевидно, відбулось не раніше кінця 1944 року, оскільки ще восени Чайка був командиром Куща Самооборони й відповідно військовим референтом підрайонного проводу. Власне після розпуску Кущів Самооборони разом з іншими підпільниками повернувся до Солови, де кипіло партизанське життя. Тут на постою перебувало ряд оунівських функціонерів, крім самого Чайки також господарчий референт районного проводу Шум, він же Наливайко (Михайло Козак, 1913 року народження, уродженець Солови). Сюди в Солову йшли звіти з інших проводів, котрі переправлялись до сусіднього села Миколаїв, де якийсь час перебував організаційний референт обласного проводу Скитан.

Власне після розпуску Кущів Самооборони бійці повернули на свої станиці у розпорядження станичних провідників й становили собою окремі підрозділи Самооборонних Кущових відділів (по суті ті ж Кущі Самооборони лише у відокремленому вигляді). Загальне керівництво такими відділами здійснювалось районним військовим референтом через підрайонних/кущових референтів як командирів СКВ. Так наприклад у першому підрайоні/кущі найбільший підрозділ СКВ був у селі Задвір'я у складі двох роїв під командуванням Віщого (Михайло Салабай). У другому підрайоні/кущі активно діяла кущова боївка Левка. В третьому – боївка Довбуша (Михайло Гайдук). Серед головних акцій Самооборони були напади на сільські ради, господарські установи, знищення партійного активу тощо. Усі ці акції здійснювались ними самостійно або ж у співдії із районною боївкою СБ під командуванням Чайки (Володимир Макаровський).

Так лише протягом квітня місяця 1945 року силами СКВ було здійснено ряд нападів на сільські ради району, зокрема, у таких селах як Вижняни, Задвір'я, Полтва, Полоничі, Солова, Станімир. Разом з тим відбувались численні збройні сутички відділів з підрозділами НКВД та «советско-партійного активу». Наприклад у травні 1945 року такий бій відбувся у селі Солова, безпосередню участь у котрому брав й районний військовий референт Чайка. Так за оунівськими звітами 7 травня 1945 року *«до села Солови приїхало 5 НКВД-истів, 4 стрибки і одна московка; приїхали в справі позики. Переходячи через село, обскочили будинок, де було двох членів РП і*

один куцезвий (очевидно, що це О. Макогін-Чайка, М. Козак-Шум та П. Стельмах-Левко, - П. Г.), які вели через 20 хвилин перестрілку з більшовиками, доки не прийшов рій СКВ, який відбив оточених. Знищено заступника начальника НКВД—старшого лейтенанта, 3 ранено, а московку взято живою. По тій перестрілці всі зі села виступили: одні на Підсонів, другі на Підярків. Коло години 13-тої до села приїхало 60 більшовиків, спалили господарство, де знищили більшовиків, та переводили трус. Зі сторони Підсонова відділ СКВ почав наступати на Солову, з чого почався бій. Більшовики стягнули сили з Свержа, Глинян, Яричева, Винник (400 бійців). Бій тривав 5 годин, у висліді якого знищено 21 сталінців та 43 ранено. З нашої сторони втрат не було».

Про цей самий бій свідчать і радянські дані: «Село Солова. Група совпартактива в составе 5 чел. подверглась нападению банды (до 40 чел.). Завязался бой в результате: работник НКВД т. Зубов был убит, Лозовская Вера пленена бандитами и уведена в неизвестном направлении. Кроме того убито пять чел (5) бандитов, подорван и сгорел дом, куда бандиты спрятались. По прибытию нашего подразделения завязался бой с бандой возле села Николаев Бобрскою района, в результате боя ранены сержант Месяцев и красноармеец Муханов 17 бригады внутренних войск НКВД. Жертвы со стороны бандитов не установлены».

Цього ж місяця в Солові був знищений й представник обласного управління НКВД, безпосередню участь в операції проти котрого брали Чайка та Шум, про що також ідеться у друкованому органі ГВШ ВО «Буг» УПА-Захід «Стрілецькі вісті».

Власне члени районного проводу Чайка (Олексій Макогін) та Шум (Михайло Козак) працювали у тісній зв'язці й так само разом загинули. З ряду архівних кримінальних справ у показах арештованих учасників підпілля Чайка проходить наступним чином:

«Руководитель военного дела районного провода «Чайка», «Данко», фамилия имя не знаю, житель села Солова, 35 лет, высокого роста, на лице сухой, блондин».

«Макогин Алексей отчество не знаю, уроженец с. Солова, в районном проводе ОУН, проводит мобилизацию людей в банду УПА, имеет автомат и наган».

В архівно-кримінальній справі за обвинуваченням А. Богоноса (псевдо Городовий) є ряд речових доказів - підпільних оунівських «грипсів», знайдених у криївках в околицях цього села. Один із них адресований другові Орлику, котрому відсилається «звіт зброї» по станицях Глинянського району. Невідомий адресат пише: «С.У. Друже Орлик. Висилаю вам звіт зброї. В ст. ч. 10 (Листок) замагазиновано 1 кріс, в руху 1 фінка; ст. ч. 12 (Городовий) замагазиновано 4 кріси, гранатомет – 1, в руху 1 фінка, 1 пістоль; ст. ч. 13 (Нестор): замагазиновано: 7 крісів, ракетники: 2, в руху 1 Емпі, 1 фінка; ст. ч. 14 (Ярко): в руху: 1 Емпі, 4 фінки, 2 пістолі, 2 кріси замагазиновано 2 кріси. Дня 25 XI. Здоровлю щиро. Г.С.». Очевидно тут під станицями № 10 слід розуміти станиця ОУН села Альфредівка (станичний Листок – Михайло Дзядів), станиця ч. 12 – станиця ОУН села Підгайчики (станичний Городовий – Андрій Богоніс), станиця ч. 13 – станиця ОУН села Погорільці (станичний Нестор – Іван Кушнір), станиця ч. 14 – станиця ОУН села Станислав (станичний Ярко - на разі нез'ясований підпільник).

Загинув Чайка 4 лютого 1946 року у польовій криївці між селами Солова та Печенія разом із господарчим районного проводу Шумом та станичним села Солова Андрієм Лемиком. Так за радянськими даними:

«В течении декабря месяца 1945 г. и начала января 1946 г. в Глинянском районе имело место целый ряд серьезных банд-проявлений. Мероприятия РО НКГБ по розыску и уничтожения бандитов, а так же подполья ОУН оставались безуспешными. В январе месяце 1946 г. с заданием по ликвидации районного провода ОУН был командирован зам. начальника. 2-го отделения капитан Хорошун. В результате умелого использования агентуры РО НКГБ и новых вербовок было установлено им место дислокации районного провода, хотя точных данных о расположении схронов не имелось. Тов. Хорошун совместно с оперуполномоченным РО НКГБ тов. Широковым на основании этих данных организовали операцию в селе Солова, где должен был находиться районный провод, имея ввиду в ходе операции уточнить данные о расположении провода. Одновременно с прочесыванием села

был организован массовой вызов кулацкого и бандитско-пособнического элемента, в ходе операции был завербован родственник бандита «Л», который сообщил, что руководителя районного провода с приходом в село гарнизона из села ушли и находятся в схроне, расположенном около леса между селами Солова и Печения. Схрон был окружен. Находившиеся в нем бандиты оказали вооруженное сопротивление и были убиты. Опознанием было установлено, что убиты являются:

Районный проводник ОУН КАЗАК Михаил Федорович, псевдо «НАЛИВАЙКО»,

Районный референт провода – «ЧАЙКА»,

Господарчий провода «СКАЛА».

Изъято: пулемет, автоматы, пистолеты, до 2-х тысяч патронов, 10 тысяч денег советскими знаками и полностью документы районного провода, националистические антисоветские листовки».

«В органы НКГБ поступили агентурные данные, что в селе Солова Глинянского района дислоцируется Глинянский районный провод ОУН. В целях установления точного места нахождения районного провода ОУН был тщательно разработан план проведения чекистско-воинской операции намеченный нами на 3-4 февраля с.г. В плане предусматривалось предварительная демонстративная проческа села Печения, поскольку полученные агентурные данные свидетельствовали, что члены районного провода ОУН при наступлении угрожающего для них положения стремились перейти из Печении в Солову. Руководство возглавил зам.нач. УНКГБ Львовской области т. Хорошун и оперуполномоченный Глинянского РО НКГБ Миронов (очевидно, что має бути Широков, - П.Г.). На рассвете 4 февраля село Солова было блокировано и проведена тщательная проческа села, а также проверка известных по агентурным данным схронов. Одновременно был организован массовый вызов населения, главным образом из числа классового чуждого элемента, в том числе был принят брат жены бандита, ранее скрывавшийся от службы в Красной Армии и имеющий связь с руководством районного провода ОУН дал ценные данные

и указал, что районное руководство скрывается в схроне между селами Солова и Печения, в поле был обнаружен тщательно замаскирован схрон, при приближении к схрону солдат, бандиты по ним открыли пулеметный огонь и забросали гранатами солдат. В ходе боя в схроне были убиты: Руководитель Глинянского районного провода ОУН Козак Михаил Федорович по кличке «Наливайко», он же и «Шум», военный референт того же провода Макогин Алексей по кличке «Чайка», господарчий того же провода Макогин Федор по кличке «Скала». Наших потерь не было, за исключением 2-х красноармейцев легко раненых. Захвачено трофеев: пулемет ручной немецкий-1, автоматов-2, пистолетов-4, гранат-2 шт., патронов 1000 штук, 10 тысяч денег советскими знаками и полностью документы районного провода, националистические антисоветские листовки».

Цим згаданим вище Скалою був рідний брат Чайки – Федір Макогін, котрий насправді поліг у наступному 1947 році. А третім загиблим був станичний Солова Андрій Лемик. Знову ж за іншими радянськими даними серед загиблих тоді були:

КОЗАК Михаил Федорович, 1913 года рождения, уроженец села Солова, в банде имел кличку «НАЛИВАЙКО», «ШУМ», убит 4 февраля 1946 года в бункере за селом Солова.

МАКОГИН Алексей Иванович, 1913 года рождения, уроженец села Солова, в банде имел кличку «ЧАЙКА», убит 4 февраля 1946 года в бункере з селом Солова.

ЛЕМИК Андрей Ивановоч, 1927 года рождения, уроженец села Солова, в банде имел кличку «ДАНКО», убит 4 февраля 1946 года в бункере за селом Солова.

Ще за іншими радянськими даними: «Значительное влияние имело и то положение, что в первых числах февраля нами полностью был ликвидирован Районный провод «ОУН» в селе Солова, убитые руководитель провода КАЗАК Михаил Федорович, по кличке «НАЛИВАЙКО», Войсковый референт провода МАКАГОН Алексей Иванович, по кличке «ЧАЙКА» и станичный села Солова по кличке «ДАНКО». В іншому документі, уже після «виборів»,

18 лютого 1946 року на нараді секретарів райкомів, начальників РО НКВД та НКГБ секретар Глинянського РК КП(б)У Полторак доповідав: *«Мы задержали настоящих бандитов, которые приходят по списку, 9 человек. Таких бандитов мы побили. Мы убили районного проводника КАЗАК и военного референта».*

Дана криївка справді розташовувалась десь посередині між Соловою та Печенією, за мостом навпроти колії зі Солови. Видав її місцевий житель Лемик (згодом одружений до сусіднього Туркотина). За розповідями Богдана Лемика, облавники облягли її у декілька рядів. Зав'язався бій. Олекса Макогін перед тим як загинути голосно скрикнув: **ГИНУ ЗА УКРАЇНУ, СЛАВА УКРАЇНІ!** Після цього як усіх підпільників, тих хто знаходився в криївці було убито, командир облавників на прикладі, зокрема О. Макогона, повчав своїх солдатів як потрібно умирати. Впевнений, що зі сторони облавників, попри запевнення ворожої сторони, були великі втрати. Так як наші хлопці боролися до смерті. А применшення власних втрат є звичною практикою НКВД-НКГБ. Тіла загиблих героїв тоді були закопані поблизу села. Однак деякий час вони ще пролежали під відкритим небом й труп Лемика був розгризений собаками. Зараз же вони перепоховані у спільній могилі на сільському цвинтарі в Солові. Між іншим, чільний енкаведист, котрий керував даною операцією, О. Хорошун спокійно дожив до Незалежності, отримував, очевидно, чималу пенсію від держави проти борців за котру він так активно воював й спокійно помер у Харкові аж у 2007 році.

О. Макогін був одруженим, мав сина.

4. РАЙОННА РЕФЕРЕНТУРА ПРОПАГАНДИ

4.1. Вир

Боротьба за Україну ОУН та УПА полягала не лише у збройному протистоянні, а рівно ж і протистоянні на рівні пропаганди, ідеології. Тому в системі ОУН існувала окрема референтура, котра відповідала за ідеологічну, в сучасному розумінні також мож-

на сказати інформаційну боротьбу, і була це власне референтура пропаганди. В Глинянському районному проводі відповідало за цю ділянку ряд функціонерів. Найпершим референтом, припускаю, міг бути Микола Кондрат (псевдо Борис, Славко), дяк села Розворяни (уродженець села Вербів на Бережанщині), котрий загинув у серпні 1944 року. Відтак районним пропагандистом став Вир (Василь Коваль, 1924 року народження, уродженець села Розворяни). Він теж був дяком – учився на дяківських курсах при соборі св. Юра у Львові. Різні дані із перевірених мою архівних кримінальних справ описують його наступним чином:

«Референт пропаганды районного провода ОУН Коваль Василий, житель села Розворяны, 20 лет, псевдоним «Выр», скрывается».

«Пропагандист районного провода ОУН псевдоним «Выр», фамилия имя не знаю, уроженец села Разворяны, молодой, лет 24, среднего роста, толстый, носит пальто из перешитой немецкой шинели, имеет пистолет».

Про стан пропаганди в Глинянському повіті (а це сам Глинянський та Краснянський райони) в одному з оунівських звітів ідеться коротко так: «Сітка пропагандистів існує, треба тільки дати пропагандистам вишкіл і відповідні матеріали. Повітовий референт перевів в одному селі мітинг, забезпечений відділом УПА, з дуже добрим успіхом. В самооборонних кущах та по селах проводяться сходи членів. В звіттовому часі пророблено на сходах декалог і 12 правил життя молодого українця. При повітовім осередку пропаганди налагоджена радієва служба. Видаються «Щоденні вісті», які одержують районні пропагандисти, тереновий провідник і член повітового проводу. Тижневий [...] видається в 25-и примірниках».

Коротко про діяльність Вира на посту районного пропагандиста ідеться у звіті референта повітового проводу ОУН Влодка від 18 грудня 1944 року, де зазначається, що в Глинянському районі відбулося 6 «сходів зі селянами» й «переводили їх районні пропагандисти»: *«В районі Ч: 1 в с. Розворяни відбувся мітинг, який організував друг Вир, присутніх було около 120 осіб. Мітинг пройшов спокійно, селяни слухають з захопленням. На сходах*

селян присутніх було 20-30 осіб. Масова пропаганда має великий успіх, однак на всіх місцях не може вона розвиватися, перепоную є кватерування війська та донощиттво».

Без сумніву, що подібні мітинги переводились у багатьох інших селах. Кілька років тому у Розворянах я мав зустріч із рідною сестрою В. Коваля дев'яносторічною пані Ольгою й вона також розповіла про переведений ним один із таких мітингів у селі Полоничі, про що їй потім пригадували тамтешні жителі й хвалили брата.

Восени 1944 року за показаннями по архівних кримінальних справах бачимо пропагандиста Вира в розташуванні Словітського Куща Самооборони. Далі за цими ж даними після розпуску Самооборони по станицях веде організаційні справи переважно на території першого підрайону разом із підрайонним провідником Чехом, зокрема, провадить збори станичних.

Загинув Вир гинув 5 лютого 1945 року в криївці, вхід до котрої був улаштований із криниці, на хуторі Мельники - між селами Розворяни та Ляшки Королівські (Заставне).

У лютому 1945 року за оперативними зведеннями «о результатах боротьби с ОУНовским бандитизмом по Глинянському району Львовской области» протягом цього місяця органами НКВД було проведено кілька «військово-чекістських операцій». За їхніми наслідками протягом восьми днів (з 06 по 12 лютого) було:

Загримано: 34 чоловіків.

Із них «бандитів»: 14 чоловік.

Убито: 7 чоловік.

З'явились з повинною: 108 чоловік.

Добуто зброї:

Гвинтівок: 4 шт.

Пістолетів: 2 шт.

Виявлено схронів: 16.

Відкопано зерна: 800 кг.

Отже знову ж за радянськими даними: *«5 февраля 1945 года во время войсковой операции в селе Ляшки Королівские Глинян-*

кого району Львовської області були убиті учасники організації українських націоналістів (ОУН):

1. Коваль Васильй Алексеевич 1924 года рождения уроженец с. Разворьяны, в ОУН занимал должность пропагандиста районного провода ОУН и имел псевдоним «Выр».

2. Стефанчук Иван Илькович, 1913 года рождения, ур. с. Ляшки-Короливские, в ОУН занимал должность зам.станичного и имел псевдоним «Габ».

3. Турик Василий Дмитриевич, 1925 года рождения, ур. с. Ляшки Короливские, в ОУН занимал должность разведчика и имел псевдоним «Бук».

За інформаціями, добутими мною із терену, разом із В. Ковалем загинули брати Іван та Микола Стефанчуки з хутора Мельники. Так за розповідями пана Ярослава Стефанчука тоді справді загинуло двоє його братів – Іван та Микола (1925 року народження). Отже, виходить, що загиблих було таки четверо. Рівно ж, за цією інформацією, тоді у криївці були також захоплені, очевидно при спробі утечі, живими Василь Галецький та Михайло Дулиба – теж з хутора Мельники. Власне облава цього зимового дня розпочалась у самих Розворянах, котрі були «прочищені». Зайшовши наперед у хату голови сільради П. Бекерського нквд-исти його запитали: «бандеровцы есть?!». Відповідь, звичайно, була негативною. Насправді ж тоді на стриху перебували двоє підпільників. Тоді хтось із села побіг повідомити до криївки в криниці й був перехоплений, можливо, що це був уже згаданий В. Галецький. Власне саме сліди привели облавників до схрону. Так як за ще іншими даними причиною його «упадку» були саме сліди на снігу, котрі вели лише в один бік. Похований Василь Коваль рідною матір'ю у нашвидкоруч зробленій труні – тоді загиблих ще не забирали до райцентрів, на цвинтарі в Розворянах.

4.2. Довбуш

Після загибелі славної пам'яті друга Вира референтом пропаганди Глинянського районного провода ОУН став друг Довбуш

(Михайло Гайдук, 1921 року народження, з Мазова, дяк села Кривичі – родина була переселена з с. Вишенька Мала на Яворівщині, очевидно, у 1940 році під час розширення військового полігону, де батько теж був дяком). До цього він був референтом пропаганди Словітського підрайонного/кущового проводу ОУН й командиром кущової боївки. За показаннями арештованого військового референта Словітського куща: *«Гайдук Михаил Васильевич, кличка «Довбуш», житель х. Мазов, на вооружении автомат, исполнял должность кущового пропагандиста, ... после «Довбуш» назначен Районным Пропагандистом». Ще за іншими показами: «Гайдук Василий отчество незнаю, 1920 года рождения, уроженец х.Мазив Глинянского р-на по кличке «Довбуш», пропагандист «Чегерина»-«Горлис» и участник куща, вооружен автоматом, где находится в настоящее время незнаю».*

Він продовжував справу свого попередника, провадив ряд мітингів в селах району, зокрема, зафіксовано його участь у пропагандистському анти виборчому мітингу у селі Задвір'я 26 грудня 1945 року разом із районною боївкою СБ Чайки (Володимир Макаровський). В агентурному донесенні зрадника Явора (агента Глинянського рай.відділу МВД «Тура») коротко про це ідеться так: *«Источник заявил, что в селе Задвирье в конце 1945 года зимой состоялся митинг организованный Райпроводником по пропаганде по кличке «ДОВБУШ».*

Довбуш також районним провідником Вихорем був якийсь час був прикріплений до перебуваючого на терені Глинянщини представника референтури пропаганди КП (Крайового Проводу) ОУН Чигирина, котрий опісля зголосився із повинною й залучений до таємної співпраці з органами МГБ й зрештою був ліквідований крайовою СБ.

Загинув Довбуш весною 1946 року під час військово-чекістської операції в Словітському лісовому масиві. Єдина віднайдена мною згадка з архівних показань: *«Гайдук имя отчество незнаю, житель с. Мазов, псевдоним «Довбуш», весной 1946 года убит при облаве красноармейцами в Словитском лесу»,* а також інформація від Марії Гаятовської про те, що загинув він після 1946 року. У цей час, очевидно, відбулась не одна така облава, спря-

мована головно проти імовірної присутності в даній місцевості членів референури пропаганди КП (Крайового Проводу) ОУН. За радянськими даними під час таких операцій загинув й представник цієї референтури Чоп, а рівно ж наприкінці квітня 1946 року у криївці загинули лікар окружного проводу Петро Скобельський та кущовий Цвіркун (Іван Зварич з Лагодова), котрий перебував там на лікуванні після ранення. За розповідями племінника тіло загиблого М. Гайдука було виставлено для опізнання в Глинянах, однак родина не признавалась й такими чином, очевидно, уникла репресій. Згідно із списків Довбуш перепохований у Братській могилі вояків ОУН та УПА в Глинянах. Батьки, Василь та Єва, згоріли у спаленій енкаведистами родинній хаті під час облави.

4.3. Скала-Підкова

Хто зайняв цей пост після загибелі Довбуша достеменно невідомо. Єдиним коротким пробігом в радянських даних є інформація про загибель у серпні 1947 року районного референта пропаганди Глинянського районного проводу Скали-Підкови. Рівно ж достеменно невідомо хто ховався під цим псевдо. Однак з великою вірогідністю можна стверджувати, що ним був Федір Макогін (1911 року народження, уродженець села Солова), старший брат загиблого районного військового референта. По-перше його псевдо справді було Скала й до цього часу він був станичним ОУН в Солові. Деякі радянські дані подають його пост як господарчого референта Глинянського районного проводу, що, очевидно, не відповідає дійсності. По-друге він справді загинув у серпні 1947 року біля села Печенія разом із господарчим кущового проводу Чумаком (Михайло Танчин із Солови). Це була широкомасштабна операція органів МГБ, котра проходила, зокрема, й у Глинянському районі. В ході її проведення на території району у Станимирському лісі «впала» криївка, де загинуло п'ятеро чільних есбістів окружного та надрайонного проводів. Так за радянськими даними: *«С 1 по 30 августа проведено на территории области 101 результатных операций[...] Во время проведения операции*

убиты следующие бандиты [...] «Скала»-«Подкова» - референт пропаганды Глинянского районного провода ОУН». Уточнюючу інформацію подають підпільні оунівські звіти: «18.VIII.1947 р. після полудня около 30 большевиков окружило на всип частину гущавнику так звану Березину біля с. Печенія і тут найшли по годинному розшукуванні криївку, в якій кватерувало двох повстанців. Заскочені у безвихідному положенні пострілялися. Тіла вбитих забрали большевики до району. На місці випадку зробили знимку». В примітках упорядником 24 тому Літопису УПА (М. Романюк) додано: «За щоденними оперативними зведеннями МГБ у цей день загинули Федір Макогон—«Підкова» та Михайло Танчин—«Чумак». Знову ж за радянськими даними відносно М. Танчина є уточнююча інформація про те, що він справді загинув 18 серпня 1947 року в селі Печенія. Даний гущавник Березина знаходиться на захід від села.

Станом на 1949 рік різні радянські дані подають районними референтами пропаганди то Лева (Степан Лукашевич, родом з села Перегноїва), то Пилипа (Богдан Пилипчук, родом з села Лагодова).

4.4. Пилип

На початок січня 1949 року, тобто час загибелі Чабана, Лева та Бистрого, радянські дані подають першого, як районного провідника, другого – референта пропаганди і третього референта СБ. Рівно ж ті самі дані подають Пилипа як наступника Чабана на посту районного провідника Глинянського району. Насправді це не відповідало дійсності. Станом же на першу половину цього року, знову радянські дані, як референта Глинянського районного проводу подають Богдана Пилипчука – Пилипа. Це останнє видається вже не так нереальним, як оці перші дані. Богдан Пилипчук народився 1924 року в селі Лагодів. За даними дослідника з Лагодова П. Тивонюка – навчався в семінарії на священика. Саме це село Лагодів, хоч і за радянським адміністративно-територіальним поділом входило до складу Глинянського району, однак за оунівським розподілом підпорядковувалось, як і Якторів, Переми-

шлянському районному проводі ОУН. Втім підпілля села було тісно пов'язане також із підпіллям, котре підпорядковувалось Глинянському рай. проводі. Наприклад Цвіркун (Іван Зварич з Лагодова), у пізнішому один із найвідоміших командирів оунівських боїв, на кінець 1944 року був кушовим референтом пропаганди Станімирського куща. А загинув Цвіркун разом із лікарем Петром Скобельським в Словіті, котра підпорядковувалась Глинянської проводі, рівно ж Пилип з Доном – референтом СБ Глинянщини полягли під Лагодовом. Тому, знову ж, немає нічого неймовірного у тому, якщо Пилип і справді на момент своєї загибелі очолював референтуру пропаганди Глинянського районного проводу. Одна з довідок свідчить про це так: *«ПИЛИПЧУК Богдан Михайлович, уроженец и житель с. Лагодов, Глинянского района, Львовской области, с 1944 года находился в банде ОУН и занимал положения референта пропаганды Глинянского районного «провода» ОУН. Имел организационную кличку «ПИЛИП». 5 июля 1949 года при проведении чекистско-войсковой операции в селе Лагодов и прилегающему лесному массиву на окраине села Лагодов бандит «ПИЛИП» был убит».* Детальніше про його загибель ітиметься у розповіді про Дона.

Тут ще варто додати, що з Лагодова було два Богдани Пилипчуки: перший Богдан Михайлович, себто Пилип та другий Богдан Дмитрович на псевдо Свист, котрий займав ряд організаційних постів у Перемишлянському районному проводі ОУН, а востаннє і очолював його й загинув у 1951 році.

5. РАЙОННА РЕФЕРЕНТУРА СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ 1944-1946 РР.

Служба Безпеки була спеціальним органом в системі ОУН. Організаційно СБ майже усеціло відтворювала оунівську вертикаль. У склад референтури Служби Безпеки входили її очільник – референт, його заступник – субреферент, слідчі, архіваріус, а оперативно-бойовими підрозділами були боївки СБ на чолі із її командантами. При кушових проводах працювали інформатори СБ.

Служба Безпеки була важливим фактором діяльності Збройного Підпілля ОУН. Класичним завданням будь-якої спецслужби є розвідка та контррозвідка. *«Завданням СБ ОУН, - як зазначає історик В. В'ятрович, - було посилювати дисципліну, очистити підпілля від впливу радянської агентури, діяльність якої призводила до значних втрат. При цьому за зраду застосовувалися смертні вироки».*

Радянським спецслужбам (НКВД та НКГБ, котрі з 1946 року були перейменовані на МВД та МГБ), за допомогою різних способів, вдалося змонтувати цілу мережу сексотів, або т.зв. «агентурно-освідомительную сеть». Серед різновидів таких розрізнялись: агенти (занурені безпосередньо в підпілля), резиденти (утримувачі мережі – близько десять сексотів) та «секретні освідомителі». Останні, як ідеться в інструкції Есбівського вишколу, *«найбільш кількісний і небезпечний для нас тип донощиків. Від цієї агентури наша Організація поносила найбільші втрати. Ця агентура страшна для нас не своїми кваліфікаціями, а масовістю. За порівняно короткий час МГБ сплело і накинуло на кожний населений пункт таку масу освідомлювачів, що на них наткнувся на кожному кроці».*

Отже головним поборювачем НКВД-НКГБ та їх «агентурно-освідомительної» сітки була Служба Безпеки ОУН.

«Знати, що діється в кожному місті, в селі, в кожній хаті, хто що говорить, хто чим займається, що думає, чим може бути небезпечний...» і т.д. – такі завдання ставились працівникам підпільної СБ на відповідних вишколах. А такі з певною періодичністю відбувались регулярно на конспіративних зібраннях переважно при крайовому чи окружному проводах.

У Золочівській окрузі ОУН станом на 1945 рік діяли: окружна референтура, дві надрайонні та вісім районних референтур й відповідно 11 боївок Служби Безпеки.

По лінії СБ Глинянська районна референтура підпорядковувалась Золочівській надрайонній референтурі, котру у 1945 році очолював Ігор (Я. Лоняк із села Гологори). Він був чільним есбістом на терені Золочівської округи, посмертно підвищений до ступеня поручника СБ. Місцем постою надрайонної референту-

ри під його керівництвом були хутори та лісові масиви коло села Трудовач Краснянського району, де довший час, крім цієї референтури, перебували й інші осередки ОУН та великі відділи УПА.

Крім районної боївки на території колишнього Глинянського району частково діяли також інші боївки СБ – боївка Служби Безпеки Крайового Проводу ОУН під командою Клея (Д. Куп'як), боївка Служби Безпеки з сусіднього Краснянського району під командою Черешневого (Г. Савчин) та, імовірно, інші боївки.

За різними даними до переходу фронту референтами СБ на Глинянщині були Грушка (Михайло Лемик, 1923 року народження, із села Солова) – усна інформація від Ганни Гриньків, котрий в березні 1944 року за зрадою зв'язкового Хоміва (з Погорілиць, на рахунку котрого не один оунівець) був схоплений у Солові гестапо та замордований у Золочівській в'язниці. Далі, вже з трофейних оунівських документів бачимо, що «комендантом», під котрим, очевидно, на той час слід розуміти таки референта, СБ Глинянщини був Сокіл (Михайло Вірлик, 1913 року народження із села Гологори), котрий загинув при переході фронту у липні 1944 року в селі Станімир. Далі протягом 1944-1946 років референтами Служби Безпеки Глинянського районного проводу були: Самсон, Зелений, Zenko, відтак Чабан та Дон. Рівно ж упродовж 1944-1946 років активно діяла районна боївка СБ Чайки, далі від 1946 до 1949 року в меншій мірі боївки Чабана та Дона.

5.1. Самсон

Лютий 1945 року. В селі Полтва розпочалась т.зв військово-чекістська операція. Приїхали з району підрозділи ВВ НКВД, різні там оперативні групи з райвідділу, совпартактив та ще усілякої нечисті. Місцеві повстанці, із тих, хто на даний момент залишався в селі, миттю порозбігались хто-куди. В одній із криївок, котра розташовувалась на городі місцевої мешканки, зібралось їх там аж сім. Переважно учорашні дезертири, «уклоняющиеся» від мобілізації, котрі так чи інакше були залучені до місцевої партизанки. Проте був серед тих семи один функціонер-есбіст:

суворий, у військовій шинелі, з німецьким автоматом та двома пістолями. Певно якась продажна шкура вже встигла здати криївку. Тож за якийсь час згори почувся шум, лай собак, полізли піки додолу, почала трястись й западати земля, одним словом стало зрозуміло, що їх знайшли. На пропозицію вийти живими, дезертири та уклоняющиєся довго не вагаючись почали один за одним лізти на верх відкидаючи зброю убік. Тим часом у кутку сидів есбіст й спокійно палив організаційні документи. Коли справу було зроблено, глянув він на гору, куди дерлись останні із тих, хто вирішив здатись на ласку ворога й витягши з кишені одного із своїх пістолів спокійно, без зайвих емоцій, вистрелив у скроню...

Так загинув друг Самсон – референт Служби Безпеки Глинянського районного провуду ОУН. Уперше я почув про нього на початку двотисячних від колишнього політв'язня Івана Пилиповича Бурака. Більше того він навіть розповів мені про т.зв. трійку СБ у складі Самсона, командира районної боївки Чайки, про котрого я уже встиг почути раніше та зрадника Явора, котрий, як це з'ясувалось згодом із відкритих архівів репресивних органів, був субреферентом, тобто заступником районного референта. Оце власне були найголовніші есбісти Глинянщини станом на початок 1945 року.

Якщо відносно Чайки та Явора на початок двотисячних років я уже мав доволі інформації, включно із світлиною першого та даними про зраду другого, то про Самсона хто він та звідки, не було відомо. І от майже через двадцять років опрацьовуючи різні покази по архівних кримінальних справах уперше натрапив на це псевдо – Самсон. І справді підтвердилась попередня інформація від ще одного колишнього учасника підпілля Олексія Гниди з Богданівки про те, що він був немісцевим. Отож тепер я це відкриваю перед собою та історією, що загиблий друг Самсон – це Іван Ковальчук з Русилова, неподалекого села, але уже, щоправда, сусіднього колишнього Краснянського району.

Властиво про І. Ковальчука в профільній літературі є певна інформація, а саме із опублікованого у 23 томі Літопису УПА протоколі допиту агента МГБ Андрущака із того ж села, зрозуміло без зазначення псевдо, але із підтвердженням, що загинув узимку 1945-46 років – похибка ролі не грає.

Очевидно, що Самсон був в Організації ще з періоду перших совітів, оскільки після їхньої поспішної утечі в червні 1941 року приймав до ОУН свого односельчанина Андрущака.

«Він розповів мені, - показує під час допиту в СБ Андрущак наприкінці 1949 року, - про Організацію та її завдання, вказував, що до Організації повинен вступити кожний українець – це обов'язок кожного українця. ... Другого дня вечером, скоро смеркло, я прийшов на означене місце, за хвилину прийшов Ковальчук і ми з-під грушок відійшли около 100 метрів на поле. Він поставив мене на струнко, виголосив Декалог, який я за ним повторив. По виголошенні говорив, що коли мені будуть давати якусь завдання, мушу його виконувати точно і солідно. Вказував мені, щоб я себе вів чесно, не пив горілки і не куриє. Також передав мені писаний на карточці Декалог і казав вивчити напам'ять».

Радянські дані описують друга Самсона коротко, але й влучно: *«Высокого роста, круглолицый, острый взгляд, ходит во форме среднего командира Красной армии, 23–24 лет», або: «Среднего роста, здоровый, в черной куртке, в сапогах, лет 28, имеет автомат и пистолет».*

Дана криївка розташовувалась на обійсті Ганни Миськів, що у південній стороні села, на т.зв. «Чвураках». Самсон прибув туди разом із О. Кравцем, котрого до супроводження референта призначив станичний Вид (Михайло Гис, згодом кушовий інформатор СБ). В криївці також були І. Луговий-Голий та П. Кобелюх-Птиця і з сіл Острів та Ферлеївка колишнього Краснянського району. Останній прибув до Полтви разом із станичним свого села Адамом Постолоком-Буйним та ще одним невідомим із села Вільшана (очевидно Мала Вільшанка), котрі невдовзі відійшли. Усі вони сиділи в криївці ще з вечора разом із М. Сендегою, але зранку цей, скоріш за все, пішов додому, де його і застала облава, позірний його сховок в помешканні був виявлений. Той і привів облавників до криївки.

Отже коли криївка була виявлена, очевидно, наперед було запропоновано здатись, що п'ятьма і було зроблено, а Самсон, попередньо спаливши організаційні документи, застрелився із піс-

толета. Крім цього в схроні була виявлена ще сумка з оунівською літературою, що також належала Самсону, й котру той, очевидно, не встиг до кінця знищити.

Акт

1945 года февраля 3 дня с. Полтва

Мы ниже подписавшиеся: ст. о/уполн. Глинянского РО НКГБ мл.л-т госбезопасности - Синев, оперуполномоченный Глинянского РО НКВД – Погребной и командир взвода части войск НКВД – мл.лейтенант Кудряшов составили настоящий акт о нижеследующем

Сего числа во время произведения облавы в селе Полтва Глинянского р-на Львовской обл. на территории усадьбы Миськив Анны была обнаружена яма схрона в которой находились шесть бандитов вооруженных винтовками и автоматами, следующие:

1.Кусый Степан Васильевич, 1919 г.рождения, уроженец села Полтва Глинянского р-на Львовской обл., имел при себе немецкую винтовку и десять штук боевых патронов.

2.Кравец Александр Иванович, 1925 г.рождения, урож. с.Полтва Глинянского р-на Львовской обл., имел при себе немецкую боевую винтовку и двадцать штук боевых патронов.

3.Пелих Михаил Михайлович, 1926 г.рожд., урож. с. Полтва Глинянского р-на Львовской обл., имел при себе немецкую боевую винтовку и двадцать штук боевых патронов.

4.Кобелюх Павел Каролькович, 1926 г. рождения, уроженец села Ферлеевка Краснянского р-на Львовской обл., имел при себе немецкую боевую винтовку и 14 боевых патронов.

5.Луговой Иван Григорьевич, 1913 г. рожд., уроженец с. Остров Краснянского р-на Львовской обл., имел при себе боевую немецкую винтовку и 15 боевых патронов.

Шестой бандит находившийся в схроне, во время обнаружения бойцами войск НКВД застрелен из пистолета. Фамилия, имя и отчество не установлено, но по показаниям пяти задержанных бандитов он являлся одним из руководителей банды УПА под псевдо «Самсон», который имел при себе немецкий автомат, два пистолета и боевые патроны.

О чем и составили настоящий акт.

Ст.О/уп. Глинянского РО НКГБ мл.л-т гос безопасности
[підпис]

О/уп. Глинянского РО НКВД [підпис]

Ком. взвода войск НКВД [підпис]

Тіло загиблого було залишено в селі й парох о. Микола Куліцький відправляв чин похорону у місцевій церкві. Однак про все це було донесено й невдовзі до села знову прибули енкаведисти й перешкодили похованню. Гріб ними був забраний й по дорозі до району у т.зв. Женівській соснині підірваний. Проте тіло залишилось неушкодженим й женівські селяни згодом таки його там, у лісі, і поховали. На місці поховання мав би стояти хрест

За іншими радянськими «сводками» операція начебто проводилась 6 лютого (можливо число поспуто), а похорон 11 числа. *«Проводилась чекистско-воинская операция в населенном пункте Полтва, в результате проводимой операции задержано: бандитов 4 чел., уклонявшихся от призова в РККА 6 чел., убит один бандит, вскрыто и взорвано 5 схронов, явилось с повинной 42 чел. из сел Погорельцы, Словита, Подгайчики, Разворяны, Лагодов, Ганачивка, вывезена одна семья».* За цією ж «сводкою» на 11 число планувалась операція власне під час «похорон Главаря». Однак вже за «сводкою» від 19 лютого «в с. Полтва положительных результатов не достигнуто». За іншими інформаціями з терену тіло Самсона начебто було зв'язано дротом й підміновано. Можливо, що так енкаведисти полишило його в соснині з надією, що під час перепоховання загинуть й інші повстанці. Цікава також інформація вже з оунівських звітів: «27.04.1945 Приїхали до с. Полтва більшовики, пішли на цвинтар, казали розкопати могили, в якій похоронено наших стрільців і питали, що це за військо».

5.2. Зелений

Після загибелі друга Самсона референтом Служби Безпеки Глинянського районного проводу ОУН став друг Зелений (Олексій Крет, 1921 року народження, із села Печенія), котрий до

цього займав пост кущового провідника другого (Станимирського) куща. Він, очевидно, був одним із перших оунівців у своєму селі Печенія й відповідно першим станичним. Показання арештованих з архівних кримінальних справ на середину 1944 року показують його як команданта Печенії, згодом районного референта СБ. Про Зеленого також доводилось мені чути під час поїздок по терену від очевидців. Описують його як високого і стрункого «як свічка», зрештою віднайдена мною світлина на його могилі в Печенії підтверджує ці інформації. Був одруженим, мав сина. Похований в рідному селі поруч із могилою свого двоюрідного брата Теофіля Крета, котрий теж був в підпіллі й мав псевдо Ластівка. Власне загибель останнього у січні 1945 року в селі Богданівка дещо привідкриває з дій Зеленого на посту районного есбіста. Довідавшись про загибель брата Зелений разом із станичною жіночої сітки Печенії Астрою (Катерина Крет, рідна сестра Теофіля й двоюрідна Олексія) таємно перевезли його тіло до Печенії й поховали на цвинтарі. А заразом Зелений на деякий час переніс свій постій до сіл Богданівка та Полоничі щоби особисто розслідувати обставини загибелі Ластівки. Власне у цих селах найбільше оперувала районна боївка СБ Чайки, з котрою й перебував на постою Зелений. Тут він довідався, що Ластівка прибув до Богданівки разом із кількома іншими підпільниками, у тому числі і господарчим кущового проводу Соколом та зв'язковою Надею. Перебуваючи в одному з помешкань їх застала облава й на пропозицію вийти з будинку підпільники розірвавши гранату вибігли на двір. Сокіл був схоплений живим, а Ластівка, незнаючи добре місцевості, був убитий неподалік, решта, причому один з них був ранений, утекли. Так розумію, що підозра впала на зв'язкову Надю, котра за наказом Зеленого була схоплена й доставлена до Полонич, де після допиту страчена.

А сам Зелений загинув 27 липня 1945 року на підході до Печенії – найшов на засідку й прийняв бій, у ході котрого будучи раненим, спалив усі наявні в нього організаційні документи й дострелився. За розповідями члена Львівського крайового Братства ветеранів ОУН-УПА Олеся Чекала (родом з Печенії), тіло загиблого було забрано до району, однак згодом підпільниками було викрадено й перепоховано на цвинтарі в Печенії.

5.3. Зенко

Від 1 жовтня 1945 року до 9 березня 1946 року районну референту СБ Глинянського районного проводу ОУН очолював Зенко. У проміжок між загибеллю Зеленого та призначенням Зенка відбувались есбівські вишколи. Про призначення Зенка в Глинянський район є збережений оунівський документ, котрий свідчить про те, що до цього часу він був при окружній боївці СБ. Сам документ частково зашифрований, у тому числі і щодо повних даних призначеного. Однак мною цю частину було розшифровано (детально з'ясовую це у книзі «Боївка «Чайки») - під псевдо Зенко ховався Степан Залізко, 1926 року народження, уродженець села Гологірки на той момент Краснянського району Львівської області. Власне під час моїх поїздок тереном я ще раніше знав про те, що Зенко родом Гологірок й був сином священика.

Оскільки він стало тримався районної боївки СБ Чайки то тут про нього є більше зафіксованих відомостей. Так, до прикладу, різні свідки описують його як: *«низкого роста, блондин, одет в кожаной тужурке стального цвета, в кожаной пилотской шапке, в чине лейтенанта»* / *«нижесреднего роста, блондин, полного телосложения, одет в кожаной тужурке и шапке»*.

Загинув Зенко 9 березня 1946 року в селі Ляшки Королівські і як свідчать деякі дані з терену був убитий зрадником Явором під час входу до криївки.

5.4. Районна боївка СБ Чайки

Після переходу фронту, орієнтовно у серпні 1944 року були сформовані районні боївки СБ. При Глинянському районному проводі таку боївку очолив Чайка (Володимир Макаровський, 1923 року народження, родом із села Черемошня колишнього Олеського району). Дуже добре про формування районної боївки дає у своїй показках колишній субреферент та заступник команданта боївки Явір, котрий в подальшому став на шлях зради та спричинився до цілковитого знищення цієї боївки. Отже за його по-

казаннями: *«В октябре м-це 1944 года кущи самообороны были расформированы. Лица имеющие образование ниже 7 классов были переданы в банды УПА, а лица имеющие образование выше 7 классов были переданы в боевки «Службы Безпеки» - «СБ». Я был зачислен в районную боевку «СБ» по Глинянскому району возглавляемую бандитом «Чайка»*

До весни 1945 року районна боївка налічувала до семи бойовиків, головно із села Задвір'я. Після об'єднання з районною боївкою жандармерії Чабана особовий склад боївки Чайки вже стало налічував 14 бойовиків. Протягом 1945-1946 років відбувалась певна ротація особового складу боївки, так що загальний її склад перевищував названу кількість.

Командант боївки: Чайка (В. Макаровський, с. Черемошня); заступники команданта: Явір (Т. Бурак, с. Полоничі), Довбуш (П. Бігас, с. Задвір'я), Злодій (М. Яйко, с. Полтва); бойовики: Влодко (В. Кравчук, Полоничі), Вовк (Я. Савчин, Задвір'я), Дуб (невідомий, можливо із с. Кривичі), Лісовий (П. Довганик, Богданівка), Морозенко (Є. Хома, Задвір'я), Патлатий/Пелехатий (П. Панас, Журавники), Смілий (В. Пелехатий, Задвір'я), Соловейко (П. Савчин, Задвір'я).

Після об'єднання з боївкою жандармерії це був сталий склад районної боївки СБ Чайки. До літа 1945 року, а також у 1946 році в боївці були Сорока (М. Кришталь, Задвір'я), Бадьорий (М. Колтун, Задвір'я). Протягом 1945 року Оріх (В. Тарнавський, Полоничі) та Циган (В. Швидків-Савчак, Журавники). Навесні 1946 року до боївки з відділів УПА також перейшли Вітер (О. Колтун, Задвір'я) та Лозина (С. Савчин, Задвір'я). Після втечі з-під варти час від часу з боївкою ходив також Голуб (К. Колтун, Полоничі).

Також з осені 1945 року при боївці стало перебував референт СБ Глинянського районного проводу ОУН Зенко (С. Залізко, с. Гологірки).

Із названих майже всі загинули, крім Явора, котрий пішов на співпрацю з радянськими спецслужбами й видав цілу боївку, Оріха, котрий дезертирував восени 1945 року (був арештований радянськими спец органами, потім звільнений), Цигана, котрий вибув у Львів (був арештований й засуджений) та Вітра, котрому

вдалось вийти цілим під час операції органів МВД по знищенню боївки (потім зголосився з повинною, а у 1949 році виселений на спец поселення). К. Колтун зголосився з повинною у 1946 році. Злодій у січні 1946 року був захоплений хворим на тиф у селі Ляшки Королівські й помер у лікарні в Глинянах, похований на цвинтарі в селі Полтва.

Одним із перших задокументованих зіткнень боївки з більшовиками, можна вважати, був бій коло райцентру Глиняни 19 жовтня 1944 року, в ході котрого загинув начальник Глинянського районного відділу НКГБ. У звітах ОУН про це ідеться так: «19.10.1944 р. роблено облаву на станимирський ліс. Знайшли криївку зі зброєю і харчами. В Станимирі спалили два господарства. Коли більшовики вертались ніччю з цієї облави, стрінулись коло Глинян з боївкою в силі 7 чоловік. Впало 4 більшовики, без наших втрат. Під час бою червоні спалили в Глинянах 3 господарства. В сутичці впав начальник НКГБ в Глинянах...».

В подальшому упродовж двох років боївка зводила численні збройні сутички з підрозділами НКВД, здійснювала напади на «істребительні» батальйони, сільські ради, гарнізони, котрі були введені до сіл під час підготовки до виборів тощо. Рівно ж активно виконувала свої функціональні обов'язки по знищенню «агентурно-освідомительної» сітки.

Із документа під назвою «ЧОРНА ЛИСТА Список зліквідованих донощиків і висулжників рад.влади» видно, що протягом жовтня – листопада 1945 року в Глинянському районі було зліквідовано декілька десятків осіб – переважно, як зазначається у документі, «секретні освідомителі» та донощики. Очевидно, що дані акції були здійснені районною боївкою СБ Чайки.

По боротьбі з боївкою при районному відділі НКГБ у 1945 році був сформований спец загін, котрий ходив під виглядом повстанців. У жовтні 1945 року есбістами в селі Кривичі був захоплений боець цього провокативного загону, а також інший місцевий мешканець, котрий спеціально був завербований з метою персональної ліквідації команданта боївки Чайки. Обидвох після списання протоколів знищено. Після цього, заставою боївки на краю села були помічені наступаючі сили підрозділів НКВД. Так, згідно із

спецповідомлення начальника Глинянського районного НКВД капітана Колганова на ім'я начальника Управління НКВД Львівської області Грушка:

«20 ноября 1945 года в 20 часов 30 минут было получено сообщение от гражданина Виблого Ивана Васильевича, жителя села Кривичи Глинянского района Львовской области, о том, что в селе Кривичи находится бандгруппа 20-25 человек одетые в Военную форму, на вооружении имеет два немецких пулемета, главарь банды по псевдониму «ЧАЙКА» одет в Офицерскую форму с желтыми погонами, бандгруппа ходит по селу разыскивает бойцов Истребительного батальона и Советский актив. В 21-15 мин. с миста Глиняны было выбрано две Оперативных группы, одна из них на автомашине в 18 человек, возглавляли группу Оперативные работники мл. лт. милиции ЗАСЫПКИН и СЕРГИЕНКО. Вторая группа в 11 человек под руководством оперативного работника ПОГРЕБНОГО вышла на хутор МАЗОВ закрыть отход бандитов. [...] В 22-30 мин. 23 часа был выставлен заслон от села Словита до села Ольшаница. В 22 часа оперативная группа под руководством оперативного работника Засыпкина и Сергиенко войдя в село Кривичи была обстреляна из пулемета и автоматов. Опергруппа запросила ракетой, бандгруппа дала ответ. Опергруппа начала окружать банду, последняя прекращая стрельбу отходила, при подходе наша группа обнаружила в центре села повешеным на дереве бойца Истребительного батальона МИГОЦКОГО Ивана Федоровича и захватила винтовку, принадлежащую Мигоцкому. Оперативная группа преследовая банду, которая с боем выйдя за село, скрылась в лес Перемышлянского района. Возвращаясь оперативная группа прочесав в селе Кривичи обнаружила во дворе сельсовета труп ЖМУРКО Владимира Петровича, последний ранее нами был задержан и завербован как бандит террорист вооружен нами был револьвером «НАГАН» для убийства главаря боевки «ЧАЙКА».

У свою чергу і Служба Безпеки мала агентурну мережу, зокрема й серед апарату районного відділу НКВД. Серед таких найбільше співпрацював з боївкою участковий уповноважений Жовнір (мешканець Замістя) й котрий був викритий головно через

зраду Явора. Як свідчать радянські дані: *«Прежде всего Райотдел МВД на основе имевшихся данных провел очистку своего аппарата от проникших предателей Родины и бандпособников, что в значительной мере способствовало дальнейшим успехам в борьбе с бандитизмом. Так в марте месяце из аппарата было арестовано 4 человека банд-пособников: Участковый уполномоченный ЖОВ-НИР – разведчик бандбоекки СБ «ЧАЙКИ» с которым лично был связан, снабжая банбоекку боеприпасами и передавал сведения о личном составе Райотдела и РК КП(б)У, о наличии воинских гарнизонов, командном составе, об арестованных и т.д.»*

Співпрацювали з боївкою і ширше оунівцями й голови та секретарі сільських рад, лісники тощо. Крім цього з Чайкою співпрацювала й велика кількість залізничників на відрізьку Борщовичі-Красне, серед котрих варто відмітити чергову по станції Полоничі росіянку Максимову, котра увійшла в тісний контакт з боївкою і головно її командантом, за що, зрештою, як і багато інших працівників колії після загибелі Чайки були арештовані та засуджені.

Головною причиною того, що радянським спецслужбам у 1946 році вдалося ліквідувати боївку була зрада заступника команданта Явора, котрий був завербований органами МВД та МГБ під кличками Тур та Леонід. Так 21 лютого 1946 року в селі Полоничі загинув командант боївки Чайка, 24 лютого цього ж року в селі Ляшки Королівські частково було знищено боївку і зрештою 12 березня в селі Полоничі в бою остаточно розбито. Після цього зрадником було видано велику кількість тих хто активно допомагав Збройному підпіллю і як пише у листі до мене колишня повітова провідниця жіночої сітки Марія Нич-Страханюк – «оставив в крові весь Глинянський район».

Більше про районну боївку СБ Чайки ідеться у моїй однойменній книзі.

5.5. Апарат районної референтури СБ

Вище уже зазначалось, що референтури Служби Безпеки складались із певних номенклатурних одиниць, крім референта,

туди також входили субреферент, архіваріус слідчі, розвідники та бойовики боївки на чолі з її командантом.

У референтурі СБ Глинянського районного проводу крім районних референтів та районної боївки працювало ще ряд есбистів про котрих мова піде далі.

Найчільнішим із них був Бескид/Наливайко (Григорій Мот, 1924 року народження, із села Туркотин). За розповідями його сестри члена Львівського крайового Братства ОУН-УПА Ганни Гриньків він очолював районну референтуру СБ й у його підпорядкуванні перебував Чайка з боївкою. Однак перевірені мною документальні дані цього не підтверджують. Натомість такі показують, що очолював він референтуру зв'язку й мав у своєму підпорядкуванні певну групу підпільників. Крім цього існувала й інша група розвідників: Ігор (Олексій Стельмах, 1925 року народження із села Туркотин), Іван Підвірний та Михайло Касприк зі села Станислав, С. Сікора із села Куровичі та інші.

Григорій Мот та Олексій Стельмах тримали й провадили цілу агентурну мережу, до котрої входило ряд працівників Глинянського районного відділу НКВД – головно міліціонери, мешканці Туркотина. Зокрема це Іван Лунь та Іван Кузмінський. Наприклад у своїх показах після арешту І. Лунь показує як був завербований до співпраці з ОУН: *«Наливайко»* мене *рассказал*, *что он является руководителем бандгруппы, в которую входят Стельмах Василий Иванович, Яняк Юрий Иосифович, Тудорович Михаил, Всякий Василий Семенович* и пояснил, *что он носит псевдо «Наливайко»*. *На предложение «Наливайко» вступить в руководимую им банду я дал согласие ... от которого получил задания собирать сведения о наличии воинских подразделений дислоцирующихся на территории Глинянского р-на; представлять ему сведения о работниках РО НКВД, о численности и вооружении истребительного батальона, выявлять лиц помогающих органам НКВД вести борьбу с бандитами и снабжать банду боеприпасами, а также сообщать ему когда истребительный батальон должен производить операции по ликвидации бандитских формирований и групп»*.

Однак з подальших показів як його, так і Кузмінського видно, що ще в період німецької окупації вони були залучені до ді-

яльності в ОУН, а після повернення радянської влади, можливо, що навіть не без вказівок підпілля пішли на працю в органи НКВД. Протягом цього часу вони стало інформували Г. Мота та О. Стельмаха про справи в Глинянському районному відділі, забезпечували амуніцією та бойовими припасами, а під час облав переховували у своїх власних помешканнях.

Цікавими є також покази Луня щодо викрадення разом із Жовніром боєприпасів зі складу рай.відділу НКВД: *«Будучи помішником ответственного дежурного по РО НКВД, а дежурным был Жовнир Петр и мы с ним договорились [выкрасть] патрон из склада РО НКВД. Перед совершением хищения Жовнир мне рассказал, что приобрести патрон ему дал задание бандит «Чайка», одновременно я ему рассказал, что я тоже имею задание от главаря банды «Наливайко». Мы подобрали ключи к замку склада, открыли и взяли из склада пачку патрон, в которой находилось [200 шт.]. Эту пачку патрон я положил в такое место, чтобы никто не видел, а утром сменились с дежурства я взял патроны и вместе с Жовниром пошли на квартиру к милиционеру Фигель Владимиру, где мы с Бойчук и Кузминским жьили на квартире. Семья Фигеля находилась в одной комнате, а мы с Жовнир в другой поделили патрон. Жовнир себе взял 200 шт. патрон, а мне дал 100 шт., их которых [20] шт. я отдал «Наливайко» и 40 отдал милиционеру Бойчук Ивану».*

Кульмінацією цієї співпраці було, мабуть, завдання викрасти тіло загиблого Петра Стельмаха (кущового Левка), котре міліціонерам І Луню та І. Бойчуку дали командант районної боївки СБ Чайка та розвідник Ігор. Так за показаннями І. Бойчука: *«В пути следования в Глиняны Лунь мне пояснил, что разыскать труп убитого бандита нам поможет милиционер Фигель, который знает где зарыт бандит и что по этому вопросу они договорились. В этот же день поздно вечером я, Лунь и Фигель взяли лопату и поехали на еврейское кладбище за трупом бандита Стельмах. Когда мы пришли на кладбище, Фигель показал место, где зарыт Стельмах и Лунь стал раскапывать, а мы с Фигелем стояли рядом. В разговоре между нами Фигель высказал боязнь, что если об этом узнают, то нас привлекут к ответственности и стал с*

кладбища уходит. За Фигелем пошел и я, а затем и Лунь. Таким образом задания «Чайки» мы не выполнили. Стельмах меня спросил почему мы не привезли труп убитого Стельмах но я ответил, что не было возможности и это подтвердил Лунь, после чего Стельмах потребовал чтобы при первой возможности труп убитого бандита Стельмах был привезен в с. Туркотын».

Григорій Мот загинув 13 січня 1946 року разом із станичним ОУН села Туркотин Василем Стельмахом (псевдо Чорний) в селі Підгайчики – тут вони справляли старий новий рік й були застукані в одному з помешкань й у прийнятому бою полягли. А 27 березня 1946 року в помешканні голови сільської ради села Альфредівка (Косичі) були також блоковані п'ятеро розвідників СБ: О. Стельмах, І. Підвірний, М. Касприк, С. Сікора та ще один невідомий. Так за радянськими даними: «Был предпринят ряд агентурно-оперативных мероприятий, в результате которых были получены о наличии бандгруппы в селе Альфредовка. Проведенной операцией 27 марта с.г. в доме председателя Сельского Совета БУНДЗЫ Ивана Ивановича и СМОЛЮК Василия Никитовича было обнаружено пять человек бандитов, которые оказали вооруженное сопротивление. Бандиты пытались прорваться через оцепление и забросали бойцов гранатами. Поскольку им прорваться не удалось они укрылись в сарае. Бой с бандитами продолжался три часа и как крайняя мера сарай был подожжен. Во время пожара сгорело два дома и два сарая этих бандпособников. Все пять бандитов были убиты и оказались:

1. СТЕЛЬМАХ Алексей Иванович, районный разведчик СБ по кличке «ИГОРЬ».
2. КАСПРИК Михаил Иванович,
3. ПИДДВИРНЫЙ Иван Васильевич.

Остальные два бандита не опознаны, принимаем меры к установлению их личностей. У бандитов обнаружено пять автоматов и пять револьверов. Бандиты располагали большим количеством гранат и патронов, которые во все время пожара рвались».

6. ЖІНОЧА СІТКА ОУН

6.1. Районова Круча

Марія Михайлівна Нич народилась у 1922 році в селі Великий Полюхів. Батько під час перших визвольних змагань воював в УСС, а в часі польської окупації був членом ОУН. Мати була арештована польською владою й два тижні вагітною перебувала в ув'язненні. *«Якщо б її протримали ще кілька днів, я б народилась не вдома, а в тюрмі», - згадує у своїх спогадах Марія Нич. Крім Марії в сім'ї було ще двоє сестер та молодший брат Богдан. Дітей батьки виховували у патріотичному дусі. Після закінчення польської школи, оскільки української тоді в селі не було, навчалась в приватній українській школі та державній гімназії у Львові, де викладачами були відомі українські діячі Тисовський, Тершаковець та інші. «Тут, як згадує Марія Нич, загартовувався мій патріотичний дух». Власне, «сім'я та рідна школа прищепили мені патріотизм і віру, котрі скріплювали мій дух у важкі хвилини мого життя».*

«Ходила я в школу поруч із тюрмою на вул. Лонцького і не раз бачила, як за ґратами хтось повисував, поглядаючи на вулицю. Для мене ці люди були святими мучениками. Мені вже тоді хотілось піти слідами боротьби. Так воно і сталось. Підійшла до мене Надя Савчак родом з Глинян, поговорила, розповіла про нашу боротьбу, після чого я стала симпатиком, а потім і членом ОУН».

До 1944 року Марія Нич була провідницею жіночої сітки ОУН Глинянського району й мала псевдо Круча, а після 1944 року уже керувала повітовою/надрайонною жіночою сіткою – псевдо Аріяда.

В період німецької окупації на території колишнього Глинянського району під керівництвом Марії Нич - Кручі, Аріяди було проведено кілька санітарних курсів для учасниць жіночої сітки.

З поверненням радянської влади в середині 1944 року перейшла на нелегальне положення. Ходила селами, переховувалась від енкаведистів, котрі уже за нею шукали. *«Мені поки що щастя»*

ло, – згадує М. Нич, - а мої друзі падали убитими, замученими, попадали в неволю. Полювання на нас було, як на звірів».

Не знайшовши вдома Марію, енкаведисти схопили її матір, котрій наказали копати собі яму. *«Поставили її під приціл, імітуючи розстріл, стріляли вище голови. Один з них сказав: «За чем вам старуха? Мы ее возьмем когда надо». І маму залишили у спокої».* Однак не залишили у спокою брата. Він був неповнолітнім, однак дуже геройським й рвався в УПА. Під час облави у 1946 році був застрелений енкаведистами й закопаний біля Глинян. Наступного дня уночі сестри Олена та Ірина віднайшли це місце й таємно за кілька кілометрів перенесли тіло до Полюхова де й похоронили на цвинтарі.

Зрештою 5 грудня 1945 року Марія Нич була затримана в селі Кривичі. *«Заходжу до знайомої хати. І тут раптом надбігають енкаведисти. Зовсім не випадково: люди бачили, як їхали вони через село, коли одна жінка їх зупинила, і вони швидко поїхали до хати, де я знаходилась. Пізніше я сиділа в оточенні енкаведистів, а з боку знайомий. Мені удалося непомітно засунути йому у чобіт «Звернення до українського народу», котре я несла у халяві чобота. Це звернення було би важливим звинуваченням на слідстві та суді».*

Спочатку була поміщена в Глинянське КПЗ. *«Допити. Мучили з вечора до ранку. Кидали на підлогу і били по н'ятках. Чим били, не знаю, але віддавалось навіть у голові. Яюсь утратила свідомість, уся мокра, - видно, мене, без свідомості, обливали водою. Свідків не приводили, крім однієї дівчини-односельчанки. Вона нічого поганого про мене не сказала, а тільки співчутливо дивилась мені в очі».*

Можливо, що підпільники ОУН малий намір визволити Марію з КПЗ. У той час при районному відділі НКВД в Глинянах працював дільничним уповноваженим П. Жовнір, котрий ще від 1944 року був завербований оунівцями. Він не тільки передавав підпіллю цінні дані, зброю та амуніцію, але при його допомозі восени цього ж 1945 року, коли він був черговим по райвідділу, вдалось утекти трьом арештованим підпільникам. Особливо цікавився долею арештованої розвідник СБ О. Стельмах-Ігор, котро-

му, однак, Жовніром було повідомлено, що Марію вже перевезено до Львова.

«Львівська слідча тюрма на вулиці Лонцького. В камері застала пані Шухевич (маму головного командира УПА Тараса Чупринки), одну єврейку, обвинувачену у членстві якоїсь політичної організації, одну польку і ще декілька українських дівчат.

Не знаю чому, але умови допитів у Львові для мене були більш кращі аніж в Глинянах. За час допитів до мене приставили трьох свідків Але даремно, тому що жоден із них не підтвердив те, що хотілось почути слідству.

Вночі забрали мене на очну ставку із сусідом-односельчанином, із котрим я навчалась в одній гімназії, але чомусь завжди сприймала його негативно. На питання чи належала я до ОУН від дав ствердну відповідь. Тоді питаю його: «Звідки ти про це знаси?» Він не відповів, тому що сам був членом ОУН».

Все це підтверджується матеріалами архівної кримінальної справи М. М. Нич, з котрою я ознайомлювався в Архіві УСБУ у Львівській області.

Зрештою Військовим трибуналом військ МВД 25 липня 1946 року у Львові Марія Нич була засуджена за ст.ст. 54-1 а, 54-11 КК УРСР до позбавлення волі строком на 10 років у виправних таборах й ураженням в правах строком на 3 роки.

Перебуваючи в ув'язненні М. Нич була одним із організаторів Норильського повстання у 1953 році. Про неї знають дослідники повстання, навіть з-поза меж України. Лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка режисер Михайло Ткачук, котрий досліджує тему Норильського повстання й зняв про це фільм, в одному інтерв'ю називає Марію Нич незвичайною жінкою та «Легендою Норильського повстання в 6-му жіночому таборі, однією з героїнь кінострічки».

Після жорстокого придушення повстання була вдруге засуджена. Власне, як пише Марія Михайлівна у листі до мене від 2002 року: *«Було в мене три судимості. Перша, як члена О.У.Н., друга за повстання Норильська, третя «отрицательное влияние на маси».*

Після звільнення через певних час одружилась із колишнім повстанцем та політв'язнем Олександром Страханюком, котрий

відбув в ув'язненні 23 роки. *«Ми познайомились в ширяєвській тюрмі. На волі я чекала його ще 12 років. У нас були спільні погляди, прагнення, думки. Я прожила з ним 21 рік як один день».*

Останньою Марія Михайлівна Нич (Страханюк) проживала в соціальному будинку міста Здолбунів Рівненської області й продовжувала вести активне громадське життя. Померла у двотисячних роках. Реабілітована прокуратурою Львівської області у 1992 році.

6.2. Районова Веселка

Наталія Колтун народилась 1914 року в селі Задвір'я. З 1941 року стала членом ОУН. Була вона, можна сказати, революціонеркою, що поставила, зрештою як і багато інших, на карту України своє життя. Будучи інвалідом з дитинства (мала горб) захоплювалась історією України, а коли вибила (за З. Книшем) «дванадцята година» кинулась в революційний вир, де і загинула славно, залишивши за собою широкий пласт роботи на ввіреній їй Організації ділянці.

Орієнтовно до початку 1944 року займала пост підрайонової провідниці Жіночої сітки в Глинянському районі, відтак після переходу Марії Нич на пост повітової стала районовою провідницею. Псевдо мала Веселка (очевидно, пригадуване колишніми учасницями жіночої сітки із Задвір'я), або ж Весела, як про це ідеться у показах арештованих учасниць цієї ж сітки із села Кривичі.

Ознайомлюючись з різними архівними кримінальними справами доводилось мені часто натрапляти на її слід. У тому чи іншому селі появлялась вона й плела свою організаційну сітку засновуючи нові і нові юнацькі та жіночі станиці. А навіть можна було її бачити і в районному центрі, де виховані нею молоді дівчата працювали в різних державних установах й так чи інакше приносили користь визвольній справі.

Найперше і це зрозуміло Наталія Колтун, разом із Марією Савчин та іншими учасниками та учасницями ОУН, спричинилась до створення жіночої сітки у своєму селі Задвір'я. Дуже добре це видно із показів станичної жіночої сітки Задвір'я Олек-

сандри Турки: «Підрайонова - Колтун Наталія Андріївна мене для роботи готувала конспіративно й наодинці, всі наші зустрічі відбувались у с. Задвір'я на вулиці або у моєму домі. Під час цих зустрічей вона мені роз'яснювала завдання ОУН, зокрема пояснила, що учасники Організації ведуть боротьбу за створення Самостійної України. Разом з тим пояснила, що у лісах перебувають відділи УПА, котрі мають одне завдання із ОУН. Разом з цим пояснила про необхідність вступу в ОУН, а згодом шляхом збору продуктів харчування, одягу допомагати УПА. Для організації цієї роботи пояснювала, що необхідно створити жіночу сітку ОУН, котра буде займатись цією роботою. Схожі бесіди проводились приблизно 3-4 рази в місяць з листопада 1943 року до березня 1944 року. В березні 1944 року на спеціальному конспіративному засіданні, котре відбувалось у моєму домі, дві учасниці ОУН в присутності Наталії Колтун провели спеціальну бесіду із створення в селі жіночої сітки».

Схожі покази і станичної жіночої сітки села Богданівка Теодозії Довганик: «Примерно в мае 1944 года ко мне домой пришел житель нашего села Богдановка Гнида Дмитрий (бывший участник банды УПА, убит при облаве) и сказал мне чтобы я зашла к нему на квартиру. Я собралась и через некоторое время пошла к нему в дом. Когда я пришла в дом Гнида Дмитрия я в комнате застала Гнида Дмитрия одну женщину для меня не знакомую. Гнида Дмитрий меня с ней тут же познакомил, а сам вышел. После нашего знакомства с этой женщиной я узнала, что она жительница Задвирье Колтун Наталия, проводница районного провода «ОУН». Когда в комнате мы остались с ней вдвоем, она мне рассказала, что скоро сюда придет Красная Армия, нужно будет помогать «нашим хлопцам» украинцам, которые будут вести вооруженную борьбу с частями Красной Армии и добиваться «самостоятельной» Украины. Тут же Колтун мне сказала, что девочки на фронт не пойдут, а следовательно нужно из них организовать подпольную антисоветскую организацию «ОУН» женской сетки которая так же должна вести борьбу с Красной Армией и Советской властью путем сбора с населения продуктов питания, белья, одежды, обуви, быть связными, санитарками, все это будет

помощью бандеровцам, которые с оружием в руках защищают Украину, как она мне сказала. Тут же она мне сказала чтобы об этом разговоре, который происходил между мною и Колтун Натальей никто больше не знал, на этом мы с ней разошлись».

Політв'язень радянських концтаборів Броніслава Шевців із того ж села Богданівка, котра добре знала Наталію Колтун й була її підлеглою, розповідала мені, що вона мріяла бути учителькою в незалежній Україні. Власне вона цим і займалась – навчала молодь любові та давала приклад чину до боротьби за неї. За неї, Україну, вона й загинула у лютому місяці 1945 року під час облави в селі Кривичі. Після 1991 року останки її родину перенесено до Задвір'я й перепоховано на сільському цвинтарі.

6.3. Районова Юначок Ялина

В Організації українських націоналістів до середини 1944 року існували окремі молодіжні сітки – Юнацтво. Хто очолював сітку Юнаків, на жаль, невідомо. Взагалі діяльність Юнацтва ОУН є, мабуть, найменш вивченою темою. Районну ж сітку Юначок Глинянщини очолювала Ялина – Марія Галятовська. Народилась у 1923 році в селі Перегноїв. У двотисячних роках завдяки Ірині Семків-Головин я мав зустріч із пані Марією (по-чоловікові - Повх), котра мешкаючи у Бурштині приїхала до своїх родичів у Львів. У розмові із нею, а тоді я ще не так був заглиблений у дану тематику, хоча сама моя шановна співрозмовниця була подивована моєю обізнаністю стану підпілля Глинянщини, конкретно не запитував про виконувані нею функції. Однак те, що займала вона цей пост виходить із листа Марії Нич – провідниці жіночої сітки, до мене, де зазначає вона, що «районоюю дівчат» була саме М. Галятовська. Втім мусіла посідати цей пост зовсім недовго, так як на весну 1944 року саме Юнацтво було розв'язано. Однак Ялина продовжувала активно працювати в підпіллі. До весни 1944 року була зв'язковою районної боївки СБ Чайки. Відтак, маючи тісні зв'язки із Збройним підпіллям не лише Глинянського району й проживаючи на нелегальному положенні в різних місцевостях, активно розповсюджувала оунівську літературу.

Рідний брат Марії – Андрій Галятовський, 1907 року народження, псевдо Крук, був першим станичним ОУН в Перегноєві й одним із організаторів Збройного підпілля на Глинянщині. Восени 1944 року був учасником Словітського Куща самооборони. Затриманий у лютому 1945 року разом із другим станичним села Миколою Будзінським на псевдо Вільха органами НКВД. Однак під час конвоювання Крукові вдалось утекти, а Вільха натомість загинув. В подальшому А. Галятовський був знову затриманий та засуджений.

За показаннями по різних архівних кримінальних справах бачимо Марію Галятовську у тому чи іншому селі Глинянщини, котра отримавши оунівську літературу з рук своїх зверхників розносила її селами району й віддавала на руки місцевих оунівок, здебільшого проживаючих на легальному положенні, з метою подальшого розповсюдження серед населення.

Наприклад, як видно із показів мешканки села Великий Полюхів: *«Галитовская Мария Михайловна уроженка из села Перегноев Глинянского района проживала не нелегальном положения и в это время заходила к нам в дом несколько раз ночевать и таким образом Галитовская продолжала мой дом посещать, т.е. укрываться в нашем доме до 1949 года. Приходила переночует ночь или две, а потом уходит во второе село и были случаи, что она в неделю в нашем доме укрывалась два дня или в месяц один день и таким образом нелегалка Галитовская втянула лично меня и моих родителей в связь с бандгруппой «Старый».*

Ще один приклад практичної діяльності Марії Галятовської видно із показів арештованої та засудженої зв'язкової із села Богданівка:

«Моя связь с Марийкой заключается в том, что она меня систематически посещает и дает мне поручения касающиеся оуновской работы. Марийка ко мне первый раз пришла летом 1947 года и принесла антисоветские националистические листовки. Эти листовки были напечатаны на тонкой бумаге на пишущей машинке, и она их принесла для того чтобы я их разбросала на дороге идущей из Глинян в Задвирье и по селу Богдановка. Это поручение я выполнила и листовки разбросала. После этого Ма-

рийка еще посещала мою квартиру, но больше никаких поручений не давала, а только просила, чтобы я дала ей покушать. Последний раз Марийка посетила моя квартира 26 сентября этого года после того как было выселение семей бандитов и их пособников в отдаленные местности Советского союза. Она ко мне зашла, попросила покушать и заявила, что она идет в Красное с какими то поручениями и от туда якобы уедет в г. Львов, где она останавливается около ст. Подзамче в каком то постоялом доме. Кроме выше сказанного мною она ничего мне не говорила, за исключением того что ее якобы чуть не поймали в тот день, когда было выселение, что она сидела в сене одной стодолы, в той семье, которую вывозили, однако в кого конкретно и я каком селе она не сказала».

Насправді таких прикладів незліченна кількість. Однак ті короткі витяги свідчать про те, якими були, сповненими небезпеки та самопосвяти, життя та діяльність підпільниці Ялини та багатьох інших оунівок-нелегалок.

Так тривало до осені 1949 року, коли дорогою до Львова в селі Куровичі вона була затримана органами МГБ.

«В Глинянській буцегарні, - як ідеться про Марію Галятовську у матеріалі газети «Галицьке слово», - розпочинаються допити в перемішку зі страшними побоями. Слідчих цікавить доля “Синього” і членів його боївки, а також те, хто їх харчував і хто їх переховував? Марія під тиском і тортурами частково зсилається на тих, кого вивезли, і на тих, хто загинув. Не здобувши відповідних результатів, повторно роблять очну ставку, але вже з Тадеєм Бораком. Борак зайшов в кабінет слідчого, посміхнувся і сказав: «Що, Марійко, попалась?». В присутності слідчого почав Марію вмовляти на співпрацю з НКВС. Марія відповідала, що боївка перебита, нікого вже в живих нема, а якщо хтось і залишився, то про них нічого не знає. Тричі вмовляв, але Марія на співпрацю не пішла. Через кілька днів її перевозять до Львова в тюремну камеру на Лонцького».

В кінцевому результаті Марію Галятовську було засуджено на 10 років ИТЛ (виправних таборів). Після багаторічних поневірянь замешкала у Бурштині на Івано-Франківщині. З проголо-

шенням незалежності України стала членом Братства ветеранів ОУН-УПА.

Під час однієї з телефонних розмов у 2011 році записав оце коротеньке інтерв'ю з пані Марією.

П.Г. Оглядаючись назад, що Ви можете сказати про визвольний рух України, чим він був особисто для Вас?

М.Г. Тоді всі цікавилися визвольним рухом, це було для мого покоління важливою справою.

П.Г. Чи не шкодуєте, що віддали свої роки для боротьби за Україну?

М.Г. Ні, не шкодую, навіть якби довелось ще раз це зробити!

П.Г. Як Ви ставитеся до сучасної України?

М.Г. Це ще не є та Україна, за яку ми боролися!

П.Г. Що б Ви хотіли побажати молодим українцям?

М.Г. Щоби працювали для України. Ніколи не заломлювалися, так як наше покоління, в більшості своїй, не заломалось!

Померла Марія Галятовська в лютому 2020 року у 97 річному віці.

7. ДЕМІСІЯ РАЙОНОВОГО ВИШНЕВОГО

1946 рік був переломовим у збройній боротьбі ОУН та УПА. Вже з середини 1945 року після перемоги у німецько-радянській війні на проголошену радянською владою амністію почало зголошуватись багато учасників підпілля, головню із Самооборонних куцових відділів. Відтак в підпіллі залишались переважно лише віддані визвольній справі борці, котрі ішли до кінця. На початку 1946 року у зв'язку із т.зв. виборами до Верховної ради СРСР в села були введені гарнізони військ НКВД й таким чином відбулось блокування баз збройного спротиву. В історію цей період увійшов під назвою Зимова, або ж Велика блокада. На Глинянщині в ході цієї операції був майже повністю розбитий районний провід та загинуло в боях чимало інших підпільників. Рівню ж

після проголошення додаткової амністії зголошувалась ще якась частина нелегалів.

Після загибелі Вихора місце районного зайняв його заступник Вишневий, він же Левко (Костянтин Гладун, 1921 року народження, уродженець села Германів, тепер Тарасівка, на той час колишнього Новояричівського району). У 1944 році К. Гладун, як видно з фахової літератури, начебто був у курені Гонти сотенним та очолював боївку обласного проводу. В Глинянський районний провід він був переведений в середині 1945 року й став заступником районного – можливо організаційним референтом. В одних показаннях його опис виглядає наступним чином: *«Вишневий», фамилия, инициалы и место его происхождения не знаю, возраста 26-27 лет, украинец, высокого роста, плотного телосложения, волосы темно-русые, лице чистое*. Після загибелі членів районного проводу (нагадаю: 4 лютого 1946 року загинули військовий референт Чайка та господарчий Шум, 21 лютого командант районної боївки Чайка, 9 березня референт СБ Zenko, 12 березня була повністю розбита сама боївка) він залишився один – Чабан перейшов сюди до літа 1946 року. Схожою ситуація була і в інших районах, а також при надрайонному проводі: 24 листопада 1945 року загинув надрайонний референт СБ Ігор. Так що ті, що залишились живими після Зимової блокади були розпорошені, зв'язки перервані й деякі вцілілі підпільники не знали чи воно, підпілля, взагалі ще існує. Так наприклад, не маючи зв'язку із районним провідником Вишневим кущовий Чех вивів цілий Кущ на амністію, за що, правда, після налагодження дій підпілля був покараний – ліквідований. Сам районний Вишневий, і це дуже характеризує дану ситуацію, зазначав: *«Я лично избегаю встреч с подчиненными из оуновского подполья чтобы не отвечать на вопросы о проведении дальнейшей деятельности, т.к. никаких директив не поступало*». За іншими даними: *«По показаниям “Лебко” в составе Глинянского районного провода ОУН остался только он один, связь с окружным проводом не имеет и ни кого лично из них не видел, а из надрайонного провода за последние 4 месяца видел только организационного референта один раз и только по слухам знает 3 членов надрайонного провода*».

Таким чином і сам Вишневий вирішує у червні 1946 року зголоситись із повинною. Але одна справа зголоситись, навіть і представнику провідного активу, а зовсім інша піти далі, і Вишневий не завагався це зробити. Отже він став активно співпрацювати з органами МГБ. Факт співробітництва Гладуна із радянськими спецорганами підтверджується довідкою від 1955 року по справі арештованого А. Богоноса, згідно із котрою представники львівського управління КГБ запросили запит чомусь до Каменської області (імовірно це територія Росії) на предмет можливості допиту Гладуна, на що «Уполномоченный УКГБ при СМ СССР по Каменской области в городе Каменка сообщил, что допрашивать - Гладун Константина Даниловича (бывший бандит ОУН по кличке «Вишневый») по делу Богонис А. М. считает нецелесообразным, так как последний привлечен к секретному сотрудничеству и подозревается ими в дворушничестве».

Приклад Вишневого, на щастя, єдиний із Глинянського районного проводу ОУН, майже всі учасники котрого чесно загинули у боротьбі за Українську державу.

8. РАЙОННА РЕФЕРЕНТУРА СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ 1946-1949

Після розгрому районної боївки Чайки та загибелі референта СБ Зенка окружним проводом ОУН в Глинянський район із Пониковицького був переведений Чабан, котрий водночас деякий час очолював і районну боївку, відтак її перейняв Дон. Після загибелі Чабана районним есбістом став сам Дон і таким чином він був останнім з цієї когорти «матьорих»...

8.1. Чабан

Ярослав Хома - Чабан пройшов довгий і складний шлях підпільної боротьби, де протягом 1944–1949 років займав ряд важливих організаційних постів на території Золочівської округи ОУН Львівської області.

Народився він у 1921 році в селі Задвір'я, котре у 40-60-х роках входило до складу колишнього Глинянського району. За-

двір'я велике село, котре знаходиться за тридцять кілометрів на схід від Львова. Відоме, зокрема й тим, що розташовується тут залізнична станція. Власне неподалік неї й мешкала родина Хомів. Про сім'ю відомостей небагато, батько, мабуть, був колійовцем, а молодший брат Євген (1927 року народження), котрий також брав участь у Збройному Підпіллі ОУН як бойовик районної боївки Служби Безпеки під псевдо Морозенко загинув у 1946 році (докладніше про нього ідеться у моїй книзі «Боївка «Чайки»»).

Сам Ярослав був, що так сказати, високим блондином й користувався успіхом серед дівчат. Кілька разів згадує про нього Марія Савчин у спогадах «Тисяча доріг». Зокрема у період «перших советів», коли у сільському клубі відбувались танці і як передає авторка слова подруги: «Славко Хома запитував про тебе».

Очевидно, що не пізніш цього періоду був залучений в ОУН. А станом на 1944 рік вже є командантом Глинянської районної боївки жандармерії. Короткий зріз про жандармерію дає витяг із одного підпільного документа: «ДЖ (державна жандармерія) стоїть на рівні СБ, лише має військовий характер. Цікавиться головно справами дезертирства... В терені підпорядкована провідникам військової розвідки. Їй підпорядкована ДЖ відділів УПА».

Вже восени 1944 року М. Савчин знову відвідувала Задвір'я й пише про це так: *«У Задвір'ї надалі шуміло повстанським життям, люди тільки тим і жили, про те й говорили. Мені аж дивно було, що навіть місцевих хлопців уже не називали іменами, лише псевдонімами. «Ти знаєси, - сказала до мене сестра, - до Гані вчора вночі заходив Чабан з боївкою. З ним був також Крук. Як вони довідалися, що ти приїхала, всі хотіли тебе відвідати». Я запитала хто такі Чабан і Крук. «Невже не знаєси? Не вдавай хоч». Тоді стала «освідомлять» мене: «Це Славко, а той – це Только».* Лише додам, що у Толька (Миколи Савчина) псевдо насправді було не Крук, а Захар, якщо, звісно, не користувався подвійним.

У лютому 1945 року боївка ДЖ Чабана об'єдналась із районною боївкою СБ Чайки. Тому саме на цей період слід класти початок праці Чабана на посту співпрацівника повітового жандармериста, як про це ідеться в одному із оунівських документів.

Далі з весни 1945 року до літа 1946 року Ярослав Хома–Чабан займав пост референта СБ Пониковицького районного провуду ОУН (Бродівський надрайон). Про його діяльність на цьому пості зібрано небагато інформації. Головно є зараз опубліковано ряд протоколів допиту, котрі безпосередньо проводив він сам.

З літа 1946 року Чабан був переведений на аналогічний пост у Глинянський район. Щоправда за іншим документом зайняв він цей пост весною (у березні 1946 року після загибелі референта СБ Глинянського районного провуду ОУН Зенка дана вакансія була вільною). Однак документ у якому ідеться, зокрема, про загибель Зенка й ротацію Чабана датується 4 червнем 1946 року. Сам документ виданий референтом СБ Золочівського окружного провуду ОУН Гаром має назву «Персональний звіт» й у більшій своїй частині зашифрований, однак мені вдалось підібрати шифр й майже повністю розшифрувати зазначений підпільний документ. Відносно Чабана текст документа виглядає таким чином: «Перенесений з району 25.VIII. до району 20.VII. д. Чабан на районового сб». У зашифрованому вигляді останнє речення виглядало так: «Щж йоп фі дврщбрищер шн».

Одним із перших завдань Чабана як референта Служби Безпеки Глинянського районного провуду ОУН було переведення розслідування обставин ліквідації працівниками НКВД районної боївки СБ Чайки. Як видно із показів арештованого провідника Жовківського надрайонного провуду ОУН Я. Щепанського-«Буй-Тура»: *«Летом 1946 года я встречался с бандитом «Чабан» являвшимся референтом «СБ» Глинянского районного «провуда» ОУН, который сообщил мне, что им установлено, что боевка бандита «Чайки» ликвидирована органами МГБ при помощи Буряк Тадея и сказал, что он имеет задание убить последнего»*. Однак Чабану так і не вдалось нейтралізувати зрадника, котрий і далі співпрацював з радянськими спецслужбами у боротьбі проти оунівського підпілля.

З кінця 1946 року Чабан переносить свій постій на південь Глинянського району - головно у підлісні села Туркотин, Станимир. Саме тут, на межі трьох колишніх районів (Глинянського, Краснянського та Перемишлянського), в близькості до великих

лісових масивів концентрувалось підпілля не лише Глинянщини, котре стало контактувало із підпіллям цих сусідніх районів.

Приблизно у цей час керівництво районною боївкою перебрав Микола Магрель - Дон із села Погорільці й стало оперував тут до половини 1949 року. М. Магрель був одним із найвідоміших оунівців та есбістів Глинянщини. У 1942-1943 рр. році він служив в поліції на території Польщі, відтак, очевидно, був у відділах УПА - оскільки найбільші відомості про нього стосуються саме з другої половини 1946 року. Саме тоді були остаточно розформовані відділи, а їх особовий склад передано до теренових боївок. Так, зокрема, із сотні «Свободи» до Служби безпеки ОУН перейшов ройовий Морозенко, котрий діяв зокрема і на Глинянщині у тісній зв'язці з боївкою Дона й тут загинув. Крім нього таким самим чином в СБ опинилися Голота, Сорока та, можливо, Бистрий. Останні троє були бойовиками районної боївки, а Морозенко, хоч і зустрічається у різних оунівських звідомленнях разом з ними, згідно із коротких даних з некрологу належав до надрайонної боївки. Власне боївка Дона діяла у тісному зв'язку із Чабаном, по різних даних вони майже усюди згадуються в одному контексті. Крім цього чільним працівником Служби Безпеки, котрий тісно співпрацював із Чабаном й разом з ним загинув був також Степан Лукашевич - Лев із села Перегноїв. Власне всі ці перелічені есбісти, як то Чабан, Лев, Дон, Бистрий та інші були, як би сказали «совєти», «матьорі бандерівці» Глинянщини. Крім цього частково на території Глинянського району (головно у селах Словіта, Лагодів та інших) діяла боївка СБ Синього із сусіднього Перемишлянського району.

Варто зазначити, що після Зимової блокади, а зглядно з 1947 року визвольний рух набрав вже суто підпільних рис. Були розформовані відділи УПА, котрі у тяжких боях понесли великі втрати, а вояцтво передано до теренової сітки ОУН, котра теж зазнала значних втрат. Ця зміна відчувається і фіксується як з однієї, так і з другої сторони. Наприклад, доволі характерно відображається вона у показах колишньої станичної, котра зазначає, що у той час підпільники вже не так відкрито ходили по селах, як було раніш. А в Глинянському райвідділі МВД з облеженням конста-

тували, що ситуація значно відрізняється від тієї, котра була протягом 1944-1945 років, однак все ще залишається напруженою.

Серед активних акцій ОУН були напади на «істребительні батальйони» по селах з метою їх роззброєння, сільради (головно в ході анти виборчої кампанії 1947 року) тощо. Зокрема у квітні 1947 року був роззброєний такий «батальйон» й у рідному селі Чабана Задвір'ї.

1 травня 1947 року ОУН видано підпільний документ «Виказ жертв референтури СБ», згідно із котрим: 2 квітня загинув Морозенко, а 20 квітня Чабан та Бистрий. Відносно Морозенка загибель мала місце і це підтверджується інформаціями зібраними мною з терену, а щодо Чабана та Бистрого інформація не відповідає дійсності. Тут, очевидно, інформація подана в поспіху без опрацювання та перевірки всіх звітів. Однак, на підставі подальших даних, як радянських, так і оунівських, цілком зрозуміло, що відомості про загибель Чабана та Бистрого таки були поспішними. Насправді в ніч з 19 та 20 квітня 1947 року в селі Куровичі боївка СБ найшла на заставу працівників МГБ і в ході бою загинув Голота. Це Петро Васьків із села Пуків Рогатинського району Івано-Франківської області, котрий у 1943-44 роках служив в дивізії «Галичина», відтак після Бродівського котла був ранений й згодом приєднався до УПА, а після розпуску відділів й поповнення їх вояками теренової сітки ОУН став бойовиком СБ. Рівно ж, як про це ідеться в одній із архівних кримінальних справ, зверхники загиблого Чабан та Дон посилали зв'язкову до Пукова, наречену Голоти, сповістити його матір про те, що «її син загинув за Україну».

У серпні 1947 року МГБ-істами було проведено широкомасштабні «військово-чекістські операції» на території Станимирського лісу, в ході котрої «впала» криївка, де загинуло п'ятеро підпільників. За різними радянськими даними серед загиблих було ідентифіковано й Чабана, хоча насправді тоді загинули його зверхники із надрайонного та окружного проводів ОУН.

Рівно ж за іншими радянськими даними Чабан проходив як районний провідник ОУН, що, очевидно, не відповідає дійсності, так як він продовжував обіймати пост референта СБ Глинянського рай.проводу ОУН.

Вочевидь згодом, в МГБ таки второпали, що Чабана їм зліквідувати не вдалося, так як у наступному 1948 році радянські «доблесні» органи все ще продовжували боротись та розробляти нові плани боротьби «с останками банд українсько-німецьких націоналістів»: *«Для быстрой ликвидации рейдирующих бандбоевков «Чабана», «Синего», «Тараса», «Сушко» за ними закреплены квалифицированные оперативные работники райотделов, областного Управления МГБ и подвижные войсковые группы ВВ МГБ, работающие согласно разработанных планов».*

Зрештою у 1949 році радянським спецслужбам, хоч і за зрадою, таки вдалось вистежити й зліквідувати Чабана. Сталося це 4 січня 1949 року в селі Туркотин. Господар М. Коваль, на обійсті котрого знаходився схрон, де перебували Чабан, Лев та Бистрий, зрадив донісши про них в районне управління МГБ. Цей зрадник був членом КПЗУ ще за польської окупації, а за других советів головою колгоспу, але з якихось причин переховував в себе оунівців, котрі, очевидно, мали до нього певне довір'я. Садиба Ковалю після сигналу була оперативно блокована, однак есбісти на пропозицію здатись живими відповіли вогнем. Сам бій тривав кілька годин в результаті котрого усі троє, співаючи «Ще не вмерла...», загинули. Їхні трупи якийсь час лежали під вартою на вулиці неподалік, але за розповідями свідків одна зв'язкова, котра проживала легально, таємно вкопала землю із їхньою кров'ю аби хоча таким чином «похоронити» загиблих. Тіла їх невдовзі працівниками МГБ були забрані до Глинян й ще там пролежали кілька тижнів, а вже потому таємно поховані за містом.

У селі Якторів від колишньої зв'язкової та політв'язня Ганни Шевців я записав повстанську пісню про загибель в Туркотині. За її словами ця та інші пісні складені самими повстанцями й передані їй безпосередньо Круком (можливо це Андрій Олексій-Крук, уродженець села Майдан Гологірський, кущовий СБ, про нього також згадка у протоколі допиту Андрущак та на сайті Золочівської районної ради). Був ще Крук з боївки Недобитого із Перемишлянського району. У пісні Туркотинську гору названу Вихор, очевидно в пам'ять про загибель там у 1945 році районного провідника М. Костіва-Вихора, кущового П. Стельмаха-Левка та кущовго господарчого М. Кухара-Руляя.

*Там у Туркотіні
Під Вихор горів
Прийшла сумна вістка
Що Чабан вже впав.
А той Коваль зрадник
Михайлом ся звав,
Пішов до району
І замільдував.
Як прийшли до села,
В хату вступили,
Почали в криївку
Кидать гранаті
“Вилазь же бандьора,
Бо будем стрілять!”
А той Лев почав гранати відкидать,
А той друг Бистрий тверду волю мав,
Щоби кождий друг сам себе стріляв.
“Знайте ви, сексоти,
Міся вам нема,
Їдьте з України
Аж до Сталіна!”
Сумно в тому лісі,
Листя шелестить,
А Чабан з друзями в могилі лежить.*

8.2. Лев

Степан Лукашевич, псевдо Лев, Майор, народився у 1921 році в селі Перегніїв. З 1944 року, імовірно, служив у розвідці одного із відділів УПА, а після їх розформування перейшов до теренової сітки. Тут він себе також зарекомендував як відважний бойовик, я зустрічався з не одним колишнім учасником підпілля, котрі мені це ствердили. Був із тих, хто ішов до кінця. Як розповідав мені племінник його Степан Жмурко, котрий будучи

шістнадцятилітнім тоді хотів приєднатись до підпілля, однак відраджений своїм вуйком відмовився від цієї ідеї. Тоді Лев говорив йому: ми всі смертники, вижити шансів у нас майже немає.

За дослідженими мною документальними даними вперше Лев фігурує у показах арештованого військового референта Словітського кушового проводу Л. Яцківа (Мухи). Тут він показує, що в половині 1945 року в Глинянському районному проводі стали працювати двоє заступників районного Вихора – перший Вишневий та другий Лев. Описує його так: *«Лев», фамилия, инициалы и место происхождения я не знаю, возраст 27-28 лет, украинец, среднего роста, полного телосложения, волосы темно-рыжие».*

За різними інформаціями з терену, тобто від очевидців, котрі особисто знали його, працював він по лінії СБ. За цими ж даними був також у боївці Синього з Перемишлянського району. Покази Яцківа про те, що Лев працював заступником Вихора вважаю цілком правдоподібними, однак залишається загадкою чому після демісії Вишневого районним не став саме Лев. Відповідь, очевидно, криється у тому, що з якогось часу він став працювати саме в референтурі Служби Безпеки і таким чином пазли начебто сходяться.

Друге псевдо С. Лукашевича – Майор походить, імовірно, від того, що носив він, і це добре видно на наявній у мене світліні (отримана знову ж від його племінника), однострій із майорськими погонами. Зрозуміло, що добув він його не просто так.

Станом на початок 1949 року в одному з партійних документів у складі Глинянського районного проводу він фігурує як референт пропаганди, тоді як за цими ж даними очолював провід Чабан, що, очевидно, не відповідає дійсності.

Загинув Лев разом із районним референтом СБ Чабаном та бойовиком Бистрим 4 січня 1949 року у бою з підрозділом МГБ при штурмі кріівки.

8.3. Дон

Микола Магрель, 1923 року народження, уродженець села Погорільці - ще один яскравий і славний приклад матьорого ес-

біста. Ще з періоду польської окупації він у своєму селі веде боротьбу з польськими шовіністичними елементами, відтак, уже за німецької окупації, служить в поліції на території Генерального Губернаторства (місто Кельц). Під час чергової відпустки додому на службу уже не повертається, а натомість приєднується до відділів УПА, з розформуванням котрих, очевидно, переходить до теренової сітки. Власне і за документальними даними він починає фігурувати щойно з другої половини 1946 року. Тоді з відділів теренову сітку Глинянщини поповнили Лев, Сорока, Бистрий, Голота (колишній дивізійник), Морозенко. Усі вони стали славними есбістами Глинянщини й чесно поклали свої голови у тій нелегкій боротьбі

Після перейняття боївки від Чабана Дон стало оперував селами району (головно на лінії Станислав-Куровичі) й залишив по собі добру пам'ять серед місцевих мешканців й лиху серед тих, хто утверджував тут радянську владу.

В оунівських звітах (Літопис УПА) за 1947 рік він часто фігурує разом з іншими есбістами, як Глинянщини, так і сусідніх районів. Так, наприклад:

В с. Туркотин Глинянського р-ну ввечером дня 15.II були застукані більшовиками в хаті 3-ох боєвиків д.д.Морозенко, Дон та Бистрий. Боєвики відкрили вогонь вбили лейтенанта з НКГБ одного бійця самі вирвалися. Господарів більшовики арештували після кількох днів звільнили.

В с. Станислав того р-ну був прикріплений по контролі молочарні один з партійних працівників б.більшевицький партизан. Для своєї охорони мав сержанта. Вони крім своєї ділової роботи вели агітацію за організуванням колгоспу завязанням в с. комсомолу і піонерів. Тих більшовиків зловили дд.Морозенко, Дон і Бистрий, один з них намагався втікати і зістав вбитий, другого вбили опісля. Від одного забрали пістоль П.38. Забрано різних документів, котрі впали з д.Морозенком.

В с. Погорільці того р-ну дня I/III були застукані в хаті через більшовиків з Перемишлянського р-ну 4-ох боєвиків д.д.Морозенко, Дон, Бистрий, Голота. Боєвики відкрили вогонь вбили одного сержанта одного бійця, здобули кулемета Дігтярева й втекли.

Дня 28/III почалася облава на сс. Глинянського р-ну. Облаву робили обласні війська НКВД. Села подальше від ліса обступали по полудни, підлісні села обставляли вечір. На заставу в с. Туркотин найшли боевики Морозенко, Голота, Дон, Бистрий, Сорока вони завважали заставу скорше відкрили вогонь вибили заставу зі становища і прорвалися.

Таких даних з рутинної, щоденної боротьби оунівців-есбістів вистачає аби принаймні в загальному уявити собі картину тих далеких буднів. Однак тут подається інформація загальна і стисло.

Протягом лише цього 1947 року в Глинянському райкомі та відділах МГБ та МВД не раз звітували про ліквідацію, як Чабана так і Дона. То загинув він під час збройної сутички в селі Куровичі, то під час облави у Станимирському лісі. А він тим часом продовжував бомбити червоних «фраєров» й безслідно зникати по добре законспірованим явочним місцям чи організаційним криївкам. Розповідав мені Остап Уличний, котрий добре знав Дона, що у 1948 році бахнув він разом із Сорокою якусь прокурорську шишку в рідному для них усіх трьох селі Погорільці. Перевіривши чималий пласт архівних документальних даних по Глинянському району я таки віднайшов детальну інформацію про цю подію, складений акт котрої варто подати майже усеціло:

«31 августа 1948 год в селе Погорельцы Глинянского района по выполнению плана хлебозаготовки работала группа Советско-партийного актива в составе: Прокурор Глинянского района САБАДАШ, Инструктор РК КПБУ НИКОЛАЕНКО, 3-й Секретарь РК ЛКСМ МАКАРУК, Инспектор Госстарха РИЧКОВ и вместе с ними находился пред.обкома Союза работников суда и прокуратуры ГОРОЖАНКИН. В 15 часов 40 минут Прокурор САБАДАШ вместе с пред.обкома Союза ГОРОЖАНКИНЫМ, НИКОЛАЕНКО, МАКАРУК, пошли описывать имущество кулака ЦЫМБАЛО Андрея Федоровича. Пробыв у ЦЫМБАЛА 30 минут, взял с собою кулака ЦЫМБАЛО, направились к сельсовету. Не доходя до здания сельсовета сто метров, из-за построек БОБКИВ Ивана Матвеевича были обстреляны бандитами. В результате обстрела бандитами уполномоченные разбежались в разные стороны, а ГОРОЖАНКИН побежал вдоль дороги к зданию сельсовета, а

также за ним побежали два вооруженных бандита, стреляя на бегу из пистолетов по ГОРОЖАНКИНУ. ГОРОЖАНКИН, будучи тяжело ранен добежал до сарая и упал, в то время бандиты выстрелив еще два раза по нему и убедившись, что убили, пришли в здание сельсовета, прострелив двумя пулями телефонный аппарат и сбросив хлеб с подводы МУЗЫКА Степана, стоявший у сельсовета с хлебом сели на нее и уехали в неизвестном направлении. По сообщению третьего секретаря РК ЛКСМУ МАКАРУК через 30 минут после совершения бандитского нападения, на месте происшествия прибыла оперативная группа, возглавляемая ст.лейтенантом ШИРОКОВЫМ. По прибытию на место происшествия, тяжело раненый ГОРОЖАНКИН сразу же был доставлен в Глинянскую больницу, где позднее умер, а также был организован поиск бандитов путем прочески отдельных подозрительных домов и выставление секретов на вероятных путях отхода бандитов, но положительных результатов не дало. По предварительным следственным данным установлено, что ранение в ГОРОЖАНКИНА совершил бандит МАГРЕЛЬ Николай Андреевич по кличке «ДОН» и СИПА по кличке «СОРОКА». Розыск бандитов продолжается».

З 1949 року, після загибелі Чабана, Дон став референтом Служби Безпеки Глинянського районного проводу ОУН. Станом на цей час крім Чабана, Лева та Бистрого також полягли Сорока, Морозенко та інші. Тому у документах ми все частіше бачимо Дона у зв'язці із лагодівськими бойовиками, котрі організаційно підпорядковувались Перемишлянському районному проводові. Крім цього Дон координував і кущову боївку Нестора, стрільці котрої були переважно його односельцями.

Загинув Дон 6 червня 1949 року неподалік Лагодова. Коротко про це подають оунівські звіти: «Дня 6.06.1949 р. досвідком зібралися застукані большевиками Сян, Дон, Гриць, Василько, Аскольд і Пилип. Це було в лісі на їхньому постою. Дон стояв на стійці, який з місця дістав вбитий, і всі згадані зістали вбиті на спаню, крім Василька який втік лишень з пістолію». Рідна сестра Дона Катерина Магрель була зв'язковою ОУН й перебувала головно на зв'язку із ним та Чабаном – арештована та засуджена у 1947 році, решту родини виселено на спец поселення до Сибіру.

9. РАЙОНОВИЙ ГРАБОВИЙ

Отже щоби відновити підпільну оунівську сітку на Глинянщині окружний провід призначає на терен друга Грабового, спершу як районного організаційного референта, власне у цьому й полягала функція таких референтів, котрі відали кадрами, а вже потім як повноцінного районного провідника – районного. Свого часу на моє конкретне запитання із цього приводу Володимир В'ятрович через соціальні мережі відповів, що у цей час підпільної боротьби районів могли виконувати одночасно і функції організаційних референтів. Ось так коротко про це ідеться в одному з підпільних документів: *«В тому часі на терені Глинянського району большевики побили весь районний Провід. Щоб терен дальше опанувати, Організація назначила на рай. організаційного Глинянського району д.Грабового».*

Станом на другу половину 1946 року ситуація в районі виглядала наступним чином. Район перебрав Грабовий, референтуру СБ посів Чабан, пропаганди - Скала. У першому Кущі після виведення на амністію активу Чех тим самим демісіювався, натомість після приходу Грабового тут став новий кущовий, можливо ним був друг Гай (Петро Костів з Трудовача). В другому Кущі після загибелі у червні 1946 року кущового Кучми (займав цей пост після загибелі Левка) його місце зайняв Городовий, а після його арешту Нестор. У третьому (Словітському) літом 1945 року Максим самоусунувся від праці й згодом легалізувався на Тернопільщині, а його місце зайняв Зозуля (Василь Гнатів зі Словіти). По станиця (не всіх) залишались невеликі бойові групи СКВ. Вище – справно продовжували діяти надрайонний та окружний проводи ОУН (Золочівські).

Так виглядає картина в загальному. А тепер можна трошки зменшити лупу й придивитись чим власне займався Грабовий і де конкретно він перебував після перебрання ним району. Найперше він з'явився в селі Розворяни й віднайшов Леся – єдиного хто відмовився легалізуватись із Куща Чеха, й той став його бойовиком (читай: ад'ютантом, охоронцем). Відтак вони неповних три роки ходили разом. Як подається у вищенаведеному оунівському

документі: *«Грабовий через одну дівчину пов'язався з Лесем, який став його босвиком, і був ним аж до 1949 р.»*.

Хто отже був цей Грабовий. За даними історика Михайла Романюка це Гураль Іван Миколайович, 1923 року народження, із села Велика Вільшаниця, на той час сусіднього Краснянського району (Золочівська округа ОУН у національно-визвольному русі (1937-1953)). Вище у розповіді про Мирона я згадував коротко про його дочок – сестер Семківих, котрих озброїв Грабовий й вони певний час перебували разом. Сама Ірина Семків мені розповіла, що Грабовий, чи як вона його звала – Старий (ще за іншими даними мав також і третє псевдо – Григор), а що це одна і та ж особа буде видно із подальшої інформації, справді був родом із села Велика Вільшаниця, мав рідну сестру і навіть вчився в університеті (за інформацією М. Романюка мав освіту 7 класів). З інших даних також бачимо підтвердження, що називався Іван.

Постій Грабового, як районного провідника знаходився в різних місцях району, як видно із показів Чигирин (працював в референтурі пропаганди крайового проводу й довший час перебував на території Глинянщини, згодом зголосився із повинною й був завербований, однак викритий та знищений крайовою СБ): *«Глинянський районний провід у залежності від обставин перебуває в селах Унтервальден, Підгайчики, Словіта, Полюхів та Касичі»*.

Грабовий/Старий на озброєнні мав самозарядну гвинтівку та пістолет, Лесь – автомат ППШ та пістолет. Разом із ними також стало ходив, як це добре видно ще з одних показів, й третій бойовик на псевдо Малий, котрий на озброєнні мав ППШ. Зодягнуті усі були по військовому – за одними даними у кітелях кольору хакі.

За радянськими даними ця *«бандбоекка помимо совершения террористических актов занимается антисоветской агитацией, распространяет антисоветские листовки и срывая мероприятия проводимые в селах по решению партии и Советского правительства»*.

Власне довший час в Глинянському районному відділі МГБ уважали, що главарем цієї групи є Лесь. Це видно як із усіляких радянських довідок, так і з інших даних. Наприклад, під час допиту учительки Ольги Костик, котра тісно співпрацювала з ними, емгебісти навіть перепитували звідки вона знає, що главарем був

саме Старий, на що та відповідала, що під час відвідування ними її помешкання Лесь звертався до Старого не інакше, як «друге провідник», а також те, на її думку, що останній мав при собі планшет з документами, котрі були відсутні у Леся.

Про те, що за цих неповних три роки робили Грабовий та його бойовик Лесь можна частково, фрагментарно, прослідкувати з низки оунівських та інших документів. Тож далі йтиму у хронологічному порядку.

1947 рік був знаменний тим що знову проходили т.зв. вибори, цього разу до Верховної ради УРСР й ОУН активно, зрозуміло, що у менш скромних розмірах, цьому протидіяла. Так, наприклад, за радянськими даними: *«по заданию районного провода ОУН»* в селах району, зокрема таких як, Розворяни, Великий Полюхів, Погорільці були спалені документи у сільських радах, розірвано різні агітаційні плакати тощо. А в селі Полтва, щоправда оунівцями із сусіднього Краснянського району, навіть убитий голова сільради. Очевидно, як відплату за ці акції, органами МГБ було проведено широкомасштабні облави – військово-чекістські операції, котрі очолив заступник начальника УМГБ Львівської області полковник Руденко. Як ідеться про це в оунівських звітах: *«У звязку з проведеною акцією в кількох селах району по нищенні документів та паперів в сіль-радах, провели більшовики в цьому терені досить сильну облаву, продовж двох тижнів /з 15 по 28 V/. На облаву прибув в район /як подають/ генерал з Києва, спроваджено туди гарнізон з районів Красне, Перемишляни, Яричів та Винники. Приарештували по кільканадцять людей в поодиноких селах., проводили труси в підозрілих хатах, ночами уряджували засідки»*. Найбільше їм тут пощастило у селі Підгайчики, «було їх ок.120 чоловік, приїхали автами з легкими та важкими кулеметами» - свідчить цей самий оунівський звіт, де в одному помешканні були застукані четверо місцевих підпільників з СКВ, й в ході бойового зіткнення троє із них загинуло. Зараз на місці їх загибелі стоїть пам'ятний хрест.

А восени цього самого року Грабовий з Лесем теж були застукані на Унтервальдені (тепер у складі Підгайчик). За оунівськими даними: *«Це було пізнього вечора. Лесь зівстав ранений в*

обі руки, відійшов від згаданої хати до третьої сусідної, перев'язав собі рани й пішов до с.Розвор'ян до криївки, яку оба збудували з Грабовим. Грабовий бився з більшовиками ще довгий час, більшовики від хати відступили і він над ранком вийшов з хати та стрівся з Лесем в криївці». За розповідями очевидців, зібраними мною з терену, після поранення Лесь справді відступив на інше подвір'я і господарі аби його замаскувати, оскільки він спливав у крові, навмисне зробили вигляд буцімто ріжуть курей, а звідти і причина крові на подвір'ї.

Рівною ж мірою активність оунівського підпілля зводилась не лише до збройних акцій есбістів, як то роззброєння стрелків, напади на колгоспи, палення клубів тощо, а й активне поширення підпільної літератури серед населення, розповсюдження бофонів – кредитних позик – «на бойовий фонд» тощо. Так, наприклад, в селі Косичі (Альфредівка) такі бофони отримані від Леся розповсюджував сам голова сільської ради Бойко та залучав до цього інших мешканців села. В селі Великий Полюхів, як подає «секретный освидомитель» Глинянського районного відділу МГБ «Око»: *«бандит ФИЛЬ Иван Данилович по кличке «ЛЕСЬ» и с ним еще один бандит из села Куровичи, фамилии источник не установил, 5 октября 1948 года ходили по селу Полюхов-Великий и заказывали жителям приготовить кому по 200 по 100 по 50 рублей с хозяйства и одновременно вручали ОУНовские бифоны и кто имеет корову должен сдать для бандитов 1 кг сливочного масла, в тот же день они приказывали чтобы готовили зерно рожь, пшеницу для банд УПА».*

Восени 1948 року в криївці Старого та Леся у селі Розворяни якийсь час перебував Золочівський надрайонний провідник Зловіщій, котрий *«хотів писати звіти»*. Власне про це більш розлого ідеться в оунівському документі й дещо привідкриває побут та повсякдення підпільників:

«В місяці жовтні 1948 р. Грабовий і Лесь щоб не взяти зі собою до криївки пров.Зловіщого, який хотів писати звіти, сказали, що в криївці машини не мають, що є в терені машина, щоб принести треба стратити дві ночі. Пров. Зловіщій на це не зважав, пішов до криївки, де побачив машину. Їм обом ходило про

празник, який випадав на цей день, в тому селі, який – празник оба мали справляти з Семків Оксаною ур.1931 р. з Семків Іреною з ур.1923 р. (має бути 1933, - П.Г.) та їхньою мамою Катериною (дочки та дружина І. Семківа–Мирона, - П.Г.). Вони всі три походять с.Замістя, Глинянського району. Згадані криються на власну руку і одна з них – Ірена, як в пізнішому довідався Р. часто в криївці Грабового писала на машині, про що оба ніколи не говорили своїм зверхникам. [...] Часто в білий день переходять від села до села з короткою зброєю, в яку озброїв їх Грабовий. Найбільше місце їх перебування це Глиняни. Господиня з Глинян, в якій вони часто квартирували, висловилася перед д.Остапом (В. Гасьошин - районний провідник ОУН сусіднього Краснянського району, - П.Г.) про них так: «Я незнаю, як то воно є, роблять собі як хочуть, квартирують в stodолі Грабовий і Лесь..., жінки в день виходять на місто і вертають зворотом».

Рівно ж Грабовий, як районний провідник, періодично відвідував різні підпільні оунівські зібрання, котрі проходили здебільшого на території сусіднього Краснянського району. Дуже яскраві фрагменти цього подаються у протоколі допиту викритого аж у 1949 році агента МГБ Андрущака.

«Дня 18-го чи 19-го червня 1949 р. до нас в ліс прийшли Остап, Дуб, Яровий і Зірка. Від них я довідався, що є новий надрайоновий провідник, який орієнтується в політиці, добрий балакун, вміє жартувати, який прийшов з провідником СБ. Що з ними були Грабовий – районний провідник Глинянського району і Лесь – його боевик. Тоді-то Остап радився мені, де було би можна викопати криївку, щоби заховати літературу і говорив, що є така можливість, що дістанемо машину або самі собі вкупимо. Дальше доручив мені, щоби я обов'язково відвідав двох східняків через місяць та вів пропаганду серед населення».

«28-го червня 1949 р. я був в лісі над с. Ляцьким, де були провідник СБ, Грабовий, Лесь, Остап, Дуб, Яровий, Дуб з горів і Михасько. Через день провідник СБ передав Остапові і Грабовому літературу, а вечір я побачив, як ми розходилися, що провідник СБ зі своїм боевиком Михаськом, Дубом і Яровим відійшов на доли в Дуба куц. Я намовляв Остапа, щоби йти безпосередньо на Під-

бір, одначе Остап не дався намовити, лишень забираючи мене зі собою, пішов з Грабовим і Лесем на с. Вільшаницю запізнавати хати і організувати свиню. З Вільшаниці пішли на с. Женева і Перегноєва Глинянського району, де були через два дні. Опісля я з Остапом відійшов до с. Полтви в справі криївки (так мені говорив Остап)».

Власне ідучи на чергові такі сходини Грабовий і загинув. Як передають оунівські звіти: «Дня 25.07.1949 р. Лесь і Грабовий квартируючи через день в Глинянах, вечір вийшли з квартири і прямували на стрічу в Митулинський ліс. Переходячи попри с. Мазів, напоролися на плянову засідку, на якій зістав вбитий Грабовий. Лесь вийшов ціло. Вернув до Глинян і там за квартирував». Від себе додаю, що скоріш за все виходили вони не з Глинян, а таки з Полюхова. Оскільки за іншими даними районний провідник загинув на полі неподалік Полюхова, а ранений Лесь після цього вернувся до цього ж села.

Зарадянськими даними: «бандит ОУН по кличке «СТАРЫЙ» - 25 июля 1949 года убит при проведении чекистско-войсковой операции на поле возле села Полюхов-Великий Глинянского района».

10. ПЕРЕБРАННЯ ГЛИНЯНСЬКОГО РАЙОНУ КРАСНЯНСЬКИМ РП ОУН. ЗАВЕРШЕННЯ ЗБРОЙНОЇ БОРОТЬБИ

Отже із загибеллю Грабового станом на середину 1949 року Глинянський районний провід знову став цілком перебитий. Втім далі варто простежити за долею Леся, оскільки вона тісно переплітається із заключним актом діяльності Збройного підпілля на Глинянщині.

Після загибелі Грабового 25 липня 1949 року на полі від села Великий Полюхів у сторону Мазова, ранений Лесь вернув назад до Полюхова й зайшов у дім одного раніш зголошеного із повинною й той перев'язав йому рани. «Другого дня, - як про це ідеться у цитованому вже вище оунівському документі, а було це т.зв. По-

відомлення, котре треба розуміти буквально як повідомлення про підозру, у даному випадку Лесю, - *в вечір перейшов до с. Перегноїв і заквартирував в одного господаря на стриху стайні. Рано другого дня їдучи фірою голова с/ради і оповноважений по молоді, м'ясі і інших справах задержали фіру коло господарки, а самі пішли на подвіря. Як говорило населення, оповноважений мав би шукати за збіжжям на донос голови с/ради. Оповноважений покотився по подвірю, до хати не заходив, бо хата була зачинена, з під стайні взяв драбинку, приставив на стрих стайні, і почав лізти. В тому часі Лесь пустив чергу з автомата, вбив його, сам зіскочив зі стриху, вилетів за село на пасовисько, зловив коня, сів на нього і подався в Митулинський ліс. Перед лісом залишив коня, а на краю ліса подибав лісного з с.Трудовач, забрав йому торбу і через ліс подався в ліс над хутір Дубаси. Там через день відшукав повстанців, про яких знав, а також знав їхні місця постойів».*

Отже цілком зрозуміло, що якщо під час засідки загинув провідник, а його бойовик вийшов, хоч і ранений, живим, в есбістів виникли питання і навіть підозра до того самого бойовика. Це можна зрозуміти, ще й з огляду на те, що підпілля, особливо цього останнього періоду, кишіло від ворожої агентури. Той самий Андрушак з Русилова активно співпрацював з Краснянським НКВД/МГБ від 1944 року, аж поки щойно наприкінці 1949 року не був викритий есбістами й протоколом допиту котрого тут щедро послуговуємось.

Очевидно, що зразу Лесь до есбістів не потрапив, бо ж не сиділи вони десь явно чи в одному місці – усе діялось, ще раз варто наголосити, в підпіллі. Однак про факт та обставини загибелі передав куди слід й скоріш за все знову вернувся на Глинянщину, до свого села Розворяни. Тут він продовжував переховуватись аж поки в серпні 1949 року не отримав наказ відійти в подальший терен для докладного звіту. Це добре видно із показань Оксани Семків, котра у той час переписувалась із ним грипсами. В одному із них він пише, що мусить відійти й розповісти своїм зверхникам, а найправдоподібніше надрайонним чи окружним есбістам, про трагедію, під котрого, зрозуміло, мав на увазі загибель свого провідника, рівно ж повідомляв, що не знає чи вернеться живим.

Далі, власне ми й маємо цей документ під назвою Повідомлення, де ідеться про діяльність Леся у Збройному підпіллі й ті його дії, котрі, на думку есбістів, могли б свідчити про певну, м'яко кажучи, не випадковість. Власне збирати дані про нього, як видно, почав ще районний референт Дон, а після його загибелі продовжив окружний Роман. Аналогічне Повідомлення приблизно у цьому ж часі було складено й на ряд інших підпільників, зокрема, й на Верлана, себто М. Андрушака. Втім на цьому справа залишилась, Леся, як і Верлан продовжували поки що діяти в Збройному оунівському підпіллі.

А що ж власне відбувалось далі уже видно із протоколу допиту Андрушака. А саме Краснянським районним провідником Остапом (Василь Гасьошин, родом із села Сторонибаби) вони удвох були вислані на Глинянщину, тобто, виходить, залишенцями Глинянщини уже керував сусідній, більш цілілий районний провід, а рівно ж туди були спрямовані й підпільники цього району:

«Мене і Леся вислав в Глинянський район по літературу і машину. По двох днях ми вернули з літературою і машиною до ліса Бір (між селами Полтва та Куткір, - П.Г.) та заквартирували на день. Другого дня в вечір перенесли машину на стрічний пункт в ліс під Буду Хилецьку. Там стрінувся з Остапом, Степаном, пров. надрайоновим і з Чайкою. Була ніч. Машину передав цьому провідникови, який нас із Степаном вислав з поворотом в Глинянський район вести організаційну роботу. В Глинянщині ми були коло два тижні, де продавали буфони, розкидували листівки по с.с. Словіта, Касичі, Ляшки, Женів і Вижняни. Опісля вернули до ліса Бору, де стрінули Остапа і Ярового. Другого дня вечір Остап, Степан і Леся відійшли Глинянщину, а я з Яровим лишився. Остап доручив мені зорганізувати збіжжя в с.с. Балучин, Куткір, Русилів. Це вже було кінець серпня».

Далі Андрушак розповідає про розмову з опером із Краснянського районного відділу МГБ Пановим, котрий цікавився про їх перебування на Глинянщині:

«Як ставляться люди в Глинянщині? Та добре ставляться. Ми квартирували в Глинянах та в Женові в Касичах, а коли відходили то просили нас щоби за них не забути щоби ще колись

зайти. А що ти може будеш в Глинянському районі? Ні, але буду часто ходити я або Остап, тому що там впали всі люди. Будучи з Леськом, питай його які і де є партизани з Глинянського району і чи вже прийдуть сюди. А звідки ви забрали машину і літературу? Нам винесли двох хлопців на поле і з якого села не знаю, але як орієнтуюсь мали би бути з с. Розворяни. А що Лесь говорив про криївку? Говорив, коли ми вертали з Глиняниці, що знає ще одну криївку в лісі над с. Лагодовом, в якій мають бути машинка, фарби і папір. А чия це криївка? Лесь говорив, що в тій криївці писав якийсь директор школи (можливо Пилип, котрий збирав історію с. Лагодів, - П.Г.), який є вбитий, говорив, що криївка дуже порядна. Але коли ми були на стрічі з новим провідником і Лесь оповідаючи йому про цю криївку, то провідник вислухав і сказав до неї не йти. Казавав, що там прийдуть люди, які заберуть речі з цієї криївки».

Далі у вересні 1949 року вони знову відійшли в Глинянщину: «Одного дня з Остапом прийшов Лесь, з яким Остап вислав мене в Глинянський район та сказав мені, що я буду з ним доти, доки не прийдуть там люди, які – не знаю, що про те знає Лесь, що має робити. Також передав літературу. ... Це було в лісі Бір. Цього вечора відійшли в Глинянщину і за квартирували в Глинянському лісі. Через день Лесь приділив літературу і листівки на села, а в вечір пішли до с. Задвіря. Там зайшли до одного колєйовця, який мешкає за стацією і покликали сл.п. Чабана вуйка, дали йому літературу і листівки на 14-го жовтня та вказали як має їх розкинути. Звідтам перейшли в Богданівський ліс квартирувати. Другого дня пішли в Полтву до Ярешкового, дали йому листівки та вказали як і коли має їх розкинути. Звідтам пішли до с. Женів до Хомяка, - ветеринар, який мав купити фарби. Його не було в хаті і ми чекали на нього цілу ніч і не дочекалися. Над ранком вийшли в Женівський ліс. Другого дня вечір пішли знова до с. Женів до крамаря кооперативи, в нього лишили листівки і ключі, від нього забрали 20-ть ...ків (пошкоджено), кольонську воду, пару штук толетміла, сказали йому купити палатку. Від нього пішли до Розворян і за квартирували в господаря в переселенця від хутора мельників (прізвища господаря не пригадую). В нього Лесько лишив листівки і залишив вічко до криївки і мату, які

другого дня мав вивести до ліса. Він – господар мав ці речі вивезти до ліса в означене місце Леськом. В вечір пішли до бухгалтера колгоспу і Лесько в нього замовив 10-ть метрів збіжжя, які приобіцяв дати. По-тому пішли до секретаря с-ради, звідки Лесько забрав шкіру на чоботи. На день за квартирували в Женівському лісі. Лесько мені тут показав незакінчену криївку і цього дня господар вивіз на місце криївки пачку і мапу. Того дня в вечір ми пішли до с. Вижняни, але тому, що сильно брехали пси ми з села звернули до с. Ляшки. Там заквартирували. В тій хаті, де ми квартирували, Лесько доручив господині пошити прапорці на 14-го жовтня, дав ключі і листівки та доручив її прапорці вивісити в селі та розкинути ключі в селі. Звідтам перейшли до Вижнян на квартиру до одного десятника, де квартирували через чотири дні. Там Лесь покликав собі жінку одного підпільника з с. Солови, дав їй ключі та прапорці та сказав як вона має прапорці розвішати, а ключі розкинути. З Вижнян ми пішли до с. Погорілиць до одної кравчині, щоб пошила нам прапорці і цієї самої ночі за квартирували над Лагодовом. Другого дня пішли до брата одного підпільника, який працював в техзвені по якусь записку. Записки не було і ми пішли над с. Словіту. В день стрінули одного господаря в лісі, Лесь дав йому прапорці і ключі та сказав як має прапорці розвісити, а ключі розкинути. Як я довідався від Леся, господар цей колись скривався, що мешкає від Якторова. Лісом перейшли в ліс Гологірський і в вечір зайшли на хутір Дубаси до Городецького. Там повечеряли і прямо пішли до ліса під Буду Хилецьку на стрічний пункт. До нас прийшли Михасько, Василь і Дуб і ми разом перейшли на постій під Буду не далеко поля. На постою були пров. малий і пров. Переселенець, які з Лесем через день щось говорили».

У розмові з Андрушаком Панов знову запитував про Леся: «А де є Лесь? Не знаю я його лишив в лісі над Ляцьким. Де він може бить? Не знаю, він машиніст, може його забрали писати. Це не можливо, а ви маєте машини? Маєм, Остап приніс вчить-ся хляпати в лісі в криївці. Писав нікрологи і міжнародний огляд».

Отже така ситуація була на кінець 1949 року. В тому часі був викритий Андрущак й після довгого допиту (протокол сягає понад сто сторінок і є чудовим свідченням в деталях про діяльність Збройного підпілля ОУН на території Краснянського району, опу-

блікований у Т. 23 Літопису УПА – упорядник М. Романюк) страчений. Тому невідомо чи прийшли ті люди, про котрі ішлося, і про котрих знав Лесь, на Глинянщину для відновлення організаційних справ. Втім у 1952 році Краснянський районний провідник Чайка отримав офіційну вказівку від окружного проводу про перебрання під свою організаційну зверхність Глинянщини. Сам Краснянський районний провід продовжував діяти до середини 1952 року, аж поки не був схоплений останній його провідник Чайка (Володимир Осика із села Мала Вільшанка), котрий після стількох літ перебування в підпіллі погодився на співпрацю з органами МГБ й спричинився до загибелі теж останнього окружного провідника Золочівщини Олесь (Олесь Червак) у 1953 році. Однак ще до 1955 року продовжував перебувати в підпіллі, а отже бодай формально діяти Золочівський надрайонний провід ОУН Лимана (Володимир Качур) - (М. Романюк. Золочівська округа ОУН...).

Доля ж самого Леся виглядає не так певною. Однак є безперечним те, що він чесно боровся за самостійну Україну й так само загинув. Як говорив давніш своїй матері: *я не ваш - присягнув Україні і за неї загину!* Деякі радянські дані подають про начебто його страту есбістами, втім за зібраними мною даними загинув він в Розворянах, де останньо переховувався, за одними даними аж до 1959 року й застрелився або ж попросив це зробити господаря, у помешканні котрого він перебував й таємно похований у чужій могилі на цвинтарі села. Я мав зустріч із його сестрою й вона навіть показувала мені місце його поховання. Рівно ж подібні свідчення відібрані мною і в інших мешканців села, часто навіть старших віком за самого Леся.

Лесь, таким чином, був залишенцем й останнім бойовиком ОУН Глинянщини. Більш детально про нього ідеться у моїй книзі про підпілля села Розворяни.

Якихось десять літ після завершення активної збройної боротьби на Глинянщині до районного центру прибули на працю двоє юристів, один працював адвокатом, другий суддею й разом з іншими своїми однодумцями заснували нелегальну дисидентську організацію. Були це Левко Лук'яненко та Іван Кандиба, але це вже зовсім інша історія...

Вихор (Микола Костів)

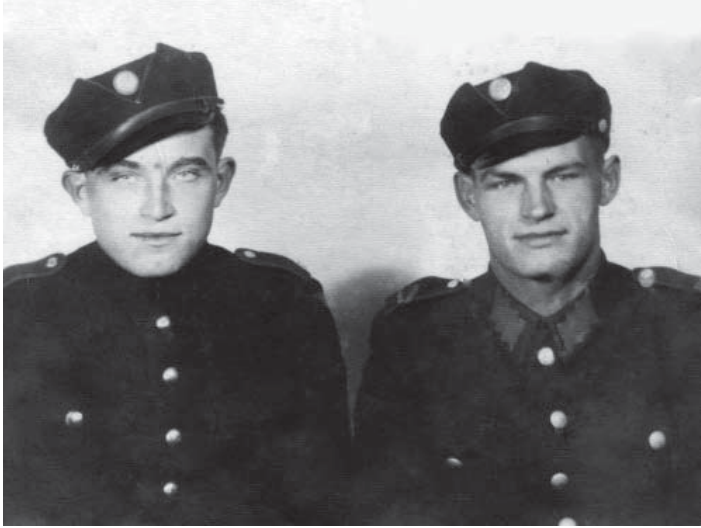
Левко (Петро Стельмах)

Мирон (Іван Семків)

Чайка/Орлик (Олексій Мокогін)

*Чайка (Володимир Макаровський) та, можливо,
Самсон (Іван Ковальчук)*

Зелений (Олексій Крет)

*Бескид/Наливайко
(Григорій Мот)*

Круча/Аріяда (Марія Нич)

Веселка (Наталія Колтун)

Ялина (Марія Галятовська)

Чабан (Ярослав Хома)

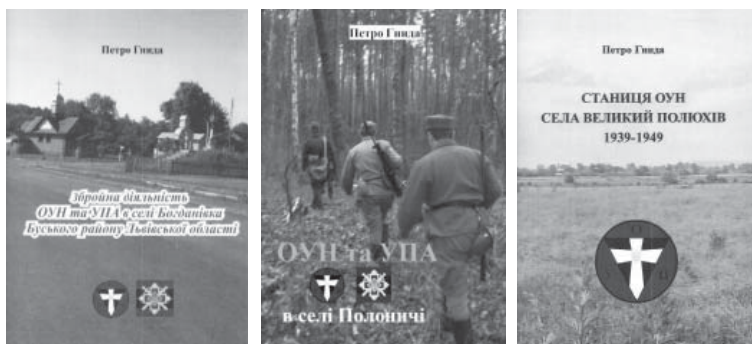

Лев/Майор (Степан Лукашевич)

Дон (Микола Магрель)

Попередні видання:

Боївка “Чайки”. Діяльність боївки Служби безпеки Глинянського районного проводу ОУН (б) 1944-1946 рр. під командою Володимира Макаровського-”Чайки”. Львів: «ПП Видавництво «БОНА», 2016—144 с., іл.

Село Розворяни: УВО, ОУН, УПА: історико-публіцистична оповідь. Львів: СПОЛОМ, 2017. – 72 с.: іл.

Збройна діяльність ОУН та УПА в селі Богданівка Буського району Львівської області. Львів: «ПП Видавництво «БОНА», 2018—52 с., іл.

ОУН та УПА в селі Полоничі. Львів: «ПП Видавництво «БОНА», 2019—180 с., іл.

Станція ОУН села Великий Полохів 1939-1949. Львів: Видавництво «Растр-7», 2020, - 72 с., іл..

Публікації автора в Інтернеті з історії українського визвольного руху ОУН та УПА:

Золота Пектораль, <http://zolutapektoral.te.ua>

Глинянська могила.

Третє Око, <https://3oko.com.ua/>

Залишенець Іван Філь – останній учасник ОУН Глинянщини».
Отець Роман Берест: «Їдемо на смерть».
Доля священника Івана Каспрука.
Працівники НКВД на службі в ОУН».
Історія повстанця Ярослава Хоми-«Чабана».
Слідство в НКВД вели садисти – спогади жертв.
На службі в НКВД. Кінець спецбоївки Іванюка.
Доля священника Миколи Кулицького. За матеріалами архівних кримінальної та особової справ.
Як поляки знищили Сухоріччя.

Сайт агенції інформації та аналітики «Гал-інфо», <https://galinfo.com.ua/>

«Ясир», або доля родини підпільниці ОУН «Марічки».
75 роковини польської різні в Сухоріччі.
«Стрибки»: Як винищувальні батальйони НКВД боролися проти ОУН та УПА .
75 років бою Самооборони ОУН з НКВД під Лагодовом.
Справа “зголошенців”: Зголошені на амністії учасники ОУН і УПА.
Справа репресованого Глинянського декана.
Репресоване духовенство: справа священника Миколи Содомори.
ОУН та УПА в селі Полоничі.
Пристрасті за Андріївкою: 75 років ліквідації комуніста Андрєєва.
Історія братів Будзінських.
Станиця ОУН села Великий Полюхів.

Отець Іздрик та його справа. З архівів репресивних органів.
Кум Петро з Вербин, або за що був засуджений письменник
Юрій Шкрумеляк.
Справа репресованого дивізійного капелана.
«Ради спасіння своєї душі»: зі справи о. Володимира Теленка.
Іван Семків-«Мирон».
Штрихи з терену. Задвір'я.
Михайлюк бравий хлопець із Задвір'я: розстріляний у
червні 1941 року.
Справа репресованого священника Юліана Рудкевича.

Зміст

1. РАЙОНОВИЙ ВИХОР	3
2. РАЙОННА ГОСПОДАРЧА РЕФЕРЕНТУРА	10
2.1. Мирон	10
2.2. Шум.....	16
3. РАЙОННА ВІЙСЬКОВА (ОРГАНІЗАЦІЙНО-МОБІЛІЗАЦІЙНА) РЕФЕРЕНТУРА	19
3.1. Левко	19
3.2. Чайка	20
4. РАЙОННА РЕФЕРЕНТУРА ПРОПАГАНДИ	26
4.1. Вир	26
4.2. Довбуш.....	29
4.3. Скала-Підкова	31
4.4. Пилип.....	32
5. РАЙОННА РЕФЕРЕНТУРА СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ 1944-1946 РР.....	33
5.1. Самсон	35
5.2. Зелений	39
5.3. Zenko.....	41
5.4. Районна боївка СБ Чайки.....	41
5.5. Апарат районної референтури СБ.....	45
6. ЖІНОЧА СІТКА ОУН	49
6.1. Районова Круча.....	49
6.2. Районова Веселка.....	52
6.3. Районова Юначок Ялина.....	54
7. ДЕМІСІЯ РАЙОНОВОГО ВИШНЕВОГО	57
8. РАЙОННА РЕФЕРЕНТУРА СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ 1946-1949.....	59

8.1. Чабан.....	59
8.2. Лев.....	65
8.3. Дон.....	66
9. РАЙОНОВИЙ ГРАБОВИЙ	70
10. ПЕРЕБРАННЯ ГЛИНЯНСЬКОГО РАЙОНУ КРАСНЯНСЬКИМ РП ОУН. ЗАВЕРШЕННЯ ЗБРОЙНОЇ БОРОТЬБИ	75

Для нотаток

Для нотаток

Історичне видання

Петро Гнида

**ГЛИНЯНСЬКИЙ
РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН
1944-1949**

Видається в авторській редакції

Додрукарська підготовка – Світлана Бекерська

Підписано до друку 19.05.2021 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк цифровий.
Умовн. друк. арк. 5,34. Обл.-вид. арк. 3,93
Наклад 150 прим.

Видавець і виготовлювач: ТзОВ «Растр-7»
79005, м. Львів, вул. Кн. Романа, 9/1
тел./факс. 032 235 52 05, 235 72 13
e-mail: rastr.sim@gmail.com www.rastr-7.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ЛВ № 22 від 19.11.2002 р.

Гнида Петро Петрович

Народився 1977 р. у м. Львові. Закінчив Львівський національний університет ім. І. Франка (юридичний факультет).

Дана книга є шостою із серії «ОУН та УПА на Глинянщині». У ній на підставі архівних документів (досліджених у Державному архіві Львівської області, Архівах УСБУ та ГУНП Львівської області), зібраних розповідей колишніх учасників національно-визвольних змагань та очевидців, а також відкритих джерел, коротко подаються біографії (життєписи у боротьбі) членів Глинянського районного проводу ОУН у 1944-1949 роках.

РАСТР-7

ISBN 978-617-7997-38-1

9 786177 997381